

Wzmacnianie doradztwa i włączanie doradców w system AKIS

Opracowanie

Szczepan Figiel, Maciej Dolbień

(współpraca Bogdan Buks, Yuliia Zolotnytska)

Warszawa, 15 grudnia 2025

Spis treści

Wprowadzenie	2
1. Zakres problemowy analizy	4
2. Metodyka analizy	9
3. Planowana skala i stopień realizacji analizowanych działań w ujęciu finansowym 11	
4. Działania służące podnoszeniu wiedzy i kompetencji doradców rolniczych	16
4.1. <i>Realizacja działań w ujęciu rzeczowym</i>	16
4.2. <i>Ocena tematyki szkoleń dla doradców rolniczych</i>	17
4.3. <i>Ocena tematyki studiów podyplomowych dla doradców rolniczych</i>	19
4.4. <i>Ocena jakości i przydatności szkoleń i studiów podyplomowych dla doradców rolniczych przez uczestników</i>	22
5. Działania szkoleniowe i doradcze dla rolników	27
5.1. <i>Realizacja działań w ujęciu rzeczowym</i>	27
5.2. <i>Ocena tematyki szkoleń dla rolników i świadczonych im usług doradczych</i>	28
5.3. <i>Ocena jakości i przydatności szkoleń dla rolników i świadczonych im usług doradczych</i>	34
6. Aktywność KSOW w realizacji działań potencjalnie służących wzmocnieniu doradztwa i włączaniu doradców w system AKIS	35
7. Możliwości doskonalenia i rozwoju AKIS w ramach PS WPR na lata 2023-2027.. 45	
Podsumowanie	48
Źródła	50
Aneks	51

Wprowadzenie

AKIS (Agricultural Knowledge and Innovation System – System Wiedzy i Innowacji Rolniczych) to zbiór różnych podmiotów i instytucji uczestniczących w tworzeniu, upowszechnianiu i wdrażaniu wiedzy oraz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Ogólnie AKIS ma na celu usprawnienie przepływu wiedzy między ośrodkami badawczymi, edukacyjnymi, doradztwem, edukacją i praktyką rolniczą (zgodnie z Rozporządzeniem 2021/2115 AKIS oznacza przepływ informacji o praktykach organizacyjnych oraz wiedzy zachodzący między osobami, organizacjami i instytucjami, które wykorzystują i rozwijają wiedzę na potrzeby rolnictwa oraz powiązanych dziedzin). W szczególności chodzi o stymulowanie wdrażania rozwiązań zwiększających produktywność, zrównoważenie oraz odporność sektora rolnego poprzez wykorzystanie wyników prac badawczo-rozwojowych w praktyce rolniczej służące innowacjom, wzmacnianie doradztwa oraz tworzenie sieci współpracy między nauką, przemysłem, doradztwem i rolnictwem. Oprócz samych rolników uczestnikami działań AKIS są:

- jednostki administracji publicznej (ministerstwa i podległe służby, samorządy);
- ośrodki naukowe i badawcze (instytuty badawcze, uczelnie, centra transferu technologii);
- ośrodki edukacji rolniczej (szkoły rolnicze, placówki kształcenia ustawicznego, placówki doskonalenia nauczycieli);
- jednostki doradztwa rolniczego (publiczne i prywatne podmioty doradcze, izby rolnicze);
- organizacje branżowe i pozarządowe;
- przedsiębiorstwa rolno-spożywcze;
- dostawcy środków produkcji;
- specjalistyczne media;
- konsumenci.

W centrum tego wieloczołowego systemu znajdują się rolnicy jako adresaci i współtwórcy innowacji. Istotne znaczenie dla działania i rozwoju AKIS mają również sieci o zasięgu międzynarodowym takie jak:

- EIP-AGRI (The European Innovation Partnership on Agricultural Productivity and Sustainability – Europejskie Partnerstwo Innowacyjne na Rzecz Wydajnego i Zrównoważonego Rolnictwa);

- Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (ENRD – European Network for Rural Development), której częścią jest Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich (KSOW) i funkcjonująca w jej ramach SIR (Sieć na rzecz Innowacji w Rolnictwie).

Kluczową rolę w transferze i wykorzystaniu bieżącej wiedzy przez rolników pełni doradztwo. Doradcy działają jako pośrednicy między sektorem badawczo-rozwojowym, rolnikami i rynkiem. Identyfikując potrzeby gospodarstw, przekładają wyniki badań na praktyczne rozwiązania, organizują demonstracje i grupy robocze oraz wspierają dostęp do finansowania i sieci współpracy. W ten sposób odpowiednio przygotowani doradcy mogą efektywnie pełnić funkcję brokerów wiedzy. Efekty działań doradczych zależą, jednakże od zasobów, kompetencji doradców i powiązań z nauką oraz biznesem. Poprawie efektów tych działań powinno służyć doskonalenie doradztwa poprzez podnoszenie zdolności instytucji doradczych i samych doradców do efektywnego przekazywania wiedzy, wspierania wdrożeń i łączenia praktyki z badaniami.

System doradztwa rolniczego w Polsce ma charakter publiczno-prywatny. Kluczową rolę w tym systemie odgrywa Centrum Doradztwa Rolniczego (CDR) z siedzibą w Brwinowie realizujące działania mające na celu doskonalenie wiedzy i umiejętności kadry doradczej oraz podniesienie i ujednolicenie standardów usług świadczonych przez doradców na rzecz rolników. Doradztwem dla rolników zajmuje się przede wszystkim 16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR-y). W każdym z 16 ODR-ów na poziomie powiatów (lub grup powiatów) działają znajdują się biura powiatowe, a doradcy pracują też na szczeblu gminy. Zatrudnienie to prawie 4 tys. osób, w tym ok. 3 tys. doradców. Na listach prowadzonych przez CDR wpisanych jest ponad 3,5 tys. doradców rolniczych państwowych i prywatnych oraz prawie 800 ekspertów przyrodniczych.

Bardzo duże znaczenie w procesie wzmocnienia roli doradztwa w systemie AKIS mają szkolenia umożliwiające zdobywanie doradcom rolniczym odpowiedniej wiedzy i rozwijanie ich kompetencji technicznych i doradczych oraz stałe doskonalenie współpracy z różnymi grupami w obrębie AKIS. Szkolenia te tworzą w następstwie podstawę do transferu wiedzy i rozwijania umiejętności potrzebnych rolnikom do wdrażania i rozwijania innowacyjnych rozwiązań w gospodarstwach rolnych i ich bezpośrednim otoczeniu. Służą temu prowadzone przez doradców rolniczych szkolenia dla rolników oraz świadczone usługi doradcze. Zapewnienie warunków do jak najlepszego działania AKIS leży w dobrze pojętym interesie społecznych. Z tego powodu w ramach interwencji publicznej wspierane jest zarówno szkolenie doradców rolniczych jak i rolników, a także świadczenie rolnikom usług doradczych. Świadomość takiej potrzeby znalazła odzwierciedlenie w określonych działaniach

realizowanych w ramach wdrażania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2014-2020. W opracowaniu przedstawiono wyniki prac dotyczących oceny realizacji działań na rzecz podnoszenia wiedzy i kompetencji doradców rolniczych oraz działań szkoleniowo-doradczych dla rolników. Ponadto sformułowano rekomendacje dotyczące realizacji działań o charakterze szkoleniowym i doradczym oraz przedstawiono metody analizy potrzeb w tym zakresie.

W szczególności dotyczyło następujących działań w ramach wdrażania PROW oraz aktywności KSOW:

- M01 – Transfer wiedzy i działalność informacyjna;
- M02 – Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw;
- M16 – Współpraca;
- KSOW – Wybrane operacje mogące służyć wzmocnieniu doradztwa oraz systemu AKIS, w tym aktywność mającej otwarty charakter Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich (SIR), funkcjonującej w ramach KSOW.

W opracowaniu przedstawiono zaplanowaną skalę, stopień realizacji oraz wybrane efekty (wskaźniki produktu) wsparcia publicznego w tym zakresie oraz związane z tym koszty. Ponadto sformułowano rekomendacje dotyczące realizacji działań o charakterze szkoleniowym i doradczym oraz przedstawiono metody analizy potrzeb w tym zakresie ukierunkowane na identyfikację luki wiedzy i kompetencji „co wiemy i umiemy, a co powinniśmy wiedzieć i umieć”.

1. Zakres problemowy analizy

Planowany zakres problemowy analizy w odniesieniu do oceny realizacji działań na rzecz podnoszenia wiedzy i kompetencji doradców rolniczych dotyczył:

- 1) adekwatności zakresu tematycznego i efektywności form podnoszenia wiedzy, w ramach PROW 2014-2020 (z uwzględnieniem odrębnie szkoleń realizowanych w KSOW), w odniesieniu do potrzeb doradców rolniczych;
- 2) tematyki i form rozwoju zawodowego doradców rolniczych, wynikających z aktualnych wyzwań i trendów w rolnictwie;
- 3) struktury zatrudnienia doradców korzystających z form doskonalenia zawodowego w ramach PROW 2014-2020 (w tym odrębnie w KSOW);
- 4) czynników motywujących młode osoby do wyboru zawodu doradcy rolniczego (występujących obecnie i proponowanych do wprowadzenia);

- 5) istniejących i potrzebnych doradcom form wsparcia/współpracy z jednostkami naukowymi;
- 6) jakości przeprowadzonych szkoleń dla doradców rolniczych.

Z kolei w odniesieniu do oceny realizacji działań szkoleniowo-doradczych dla rolników realizowanych przez podmioty doradcze na rzecz rolników zakres ten dotyczył:

- 1) adekwatności zakresu tematycznego i efektywności form podnoszenia wiedzy rolników i usług doradczych, w ramach PROW 2014-2020 (z uwzględnieniem odrębnie szkoleń realizowanych w KSOW), w odniesieniu do potrzeb rolników;
- 2) tematyki i form doskonalenia zawodowego rolników oraz zakresu usług doradczych, wynikających z aktualnych wyzwań i trendów w rolnictwie;
- 3) struktury zatrudnienia doradców prowadzących szkolenia i usługi doradcze dla rolników w ramach PROW 2014-2020 (w tym odrębnie w KSOW);
- 4) jakości świadczonych usług doradczych, uwzględniając podział na świadczone przez doradców publicznych i prywatnych;
- 5) jakości prowadzonych działań szkoleniowych dla rolników, uwzględniając podział na świadczone przez doradców publicznych i wykładowców z prywatnych podmiotów szkoleniowych (w tym odrębnie w KSOW);
- 6) liczby i form działań realizowanych przez doradców (w podziale na publicznych i prywatnych) w ramach PROW (w tym odrębnie w KSOW);
- 7) proponowanej metody analizy potrzeb doradczych i szkoleniowych rolników.

W nawiązaniu do zakresu problemowego w prowadzonej analizie, zgodnie z sugestiami przedstawicieli MRiRW wyrażonymi podczas przeprowadzonych konsultacji, skupiono się przede wszystkim na następujących działaniach i operacjach:

- M01 – Transfer wiedzy i działalność informacyjna;
M01.1 – Wsparcie dla działań w zakresie kształcenia zawodowego i nabywania umiejętności;
- M02 – Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw;
M02.1 – Wsparcie korzystania z usług doradczych
M02.3 – Wsparcie dla szkolenia doradców
- M16 – Współpraca;
- Operacje realizowane w ramach KSOW potencjalnie służące wzmocnieniu doradztwa i włączaniu doradców w system AKIS.

Wybór wyżej wymienionych działań i operacji do analizy wynika z ich przedmiotowego charakteru i związanej z nimi logiki interwencji. Realizacja działania M01 miała umożliwić zwiększanie bazy wiedzy i innowacyjności na obszarach wiejskich oraz wzmocnienie powiązań między rolnictwem i leśnictwem a badaniami i innowacją, a także promować uczenie się przez całe życie, w celu zwiększania potencjału ludzkiego w sektorach rolnym i leśnym (*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi*, s. 194). Szkolenia i informacje udostępniane w ramach działania powinny być ukierunkowane na tematy użyteczne osobom pracującym w sektorze rolnictwa i leśnictwa dla ich rozwoju zawodowego i poprawy funkcjonowania ich gospodarstw. Przede wszystkim miały zapewnić zainteresowanym osobom dostęp do najbardziej aktualnej wiedzy w danym zakresie tematycznym, w tym do wyników badań oraz nowych i innowacyjnych rozwiązań, również z zakresu ochrony środowiska i zmian klimatu. W ramach działania można było organizować projekty z zakresu korzystania z narzędzi użytecznych w rozwoju działalności zawodowej ostatecznych odbiorców (*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi*, s. 194-203). W szczególności w ramach działania M0, szkolenia i informacje miały być ukierunkowane na tematy użyteczne osobom pracującym w sektorze rolnictwa i leśnictwa dla ich rozwoju zawodowego i poprawy funkcjonowania gospodarstw. Szkolenia miały zapewnić zainteresowanym osobom dostęp do najbardziej aktualnej wiedzy w danym zakresie tematycznym (temacie szkolenia, temacie demonstracji), w tym do wyników badań oraz nowych innowacyjnych rozwiązań.

Zakres działań transferu wiedzy i działalności informacyjnej powinien być powiązany z poszczególnymi priorytetami PROW 2014-2020. Mogły one obejmować tematy horyzontalne oraz tematy dedykowane grupom odbiorców, przy czym możliwe będzie stosowanie preferencji w dostępie, w szczególności dla beneficjentów działań PROW 2014-2020. Przy określaniu tematów i zakresu operacji szczególną wagę należało przykładac do zagadnień związanych z celami przekrojowymi PROW 2014-2020, m.in. dla podniesienia wśród odbiorców świadomości i wiedzy na temat prowadzenia gospodarstw w sposób zgodny z potrzebami środowiska oraz łagodzenia i przystosowywania się do zmian klimatu, w tym wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych (OZE). Identyfikacji potrzeb szkoleniowych miał służyć system oddolnego pozyskiwania informacji w tym zakresie pozwalający na lepsze dopasowanie tematyki realizowanych operacji do wymagań uczestników szkoleń i zapewnienie optymalnego ukierunkowania na specyficzne potrzeby odbiorców identyfikowane oddolnie. Polegało to na takim projektowaniu działań szkoleniowych, aby wynikały one bezpośrednio z potrzeb

zgłaszanych przez rolników, a nie były narzucane „z góry” przez administrację. Wsparcie w ramach działania M01 obejmowało następujące poddziałania:

- wsparcie dla działań w zakresie kształcenia zawodowego i nabywania umiejętności (1.1) w postaci pomocy udzielanej na szkolenia ukierunkowane na rozwój wiedzy i umiejętności zawodowych rolników i właścicieli lasów, w zakresie związanym z prowadzeniem działalności rolniczej oraz leśnictwem
- wsparcie dla projektów demonstracyjnych i działań informacyjnych (1.2) w postaci pomocy udzielanej na demonstracje służące promowaniu oraz upowszechnianiu innowacji i dobrych praktyk w zakresie produkcji rolnej lub leśnej lub przetwórstwa rolno-spożywczego.

Działania szkoleniowe organizowane w ramach poddziałania 1.1 mogły obejmować w szczególności tematykę związaną z: zarządzaniem, technologią i organizacją produkcji w gospodarstwie (w tym produkcji ekologicznej), bezpieczeństwem pracy, marketingiem, rachunkowością, ubezpieczeniami w gospodarstwie, korzystaniem z instrumentów finansowych, ochroną środowiska i klimatem (w tym wykorzystanie OZE), wykorzystaniem TIK, spółdzielczością, tworzeniem i funkcjonowaniem grup producentów, skróceniem łańcucha żywnościowego (*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, s. 194-203*).

W ramach poddziałania 1.2 powinny być realizowane operacje służące upowszechnianiu innowacyjnych rozwiązań i dobrych praktyk poprzez umożliwienie ostatecznym odbiorcom praktycznego zapoznania się z rozwiązaniami, które zostały już przetestowane i są możliwe do stosowania w sektorach produkcji rolnej, leśnej lub w przetwórstwie rolno-spożywczym (*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, s. 195*). Projekty w postaci demonstracji, tj. praktycznych sesji szkoleniowych, mogły dotyczyć w szczególności technologii i organizacji produkcji, przetwarzania produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie oraz rozwiązań związanych z ochroną środowiska i klimatem, w tym OZE (*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, s. 194-203*).

Realizacja działania M02 miała umożliwić wzmocnienie mechanizmów transferu wiedzy i innowacji poprzez doradztwo, którego oferta będzie dostosowana do indywidualnych potrzeb rolników lub właścicieli lasów. Ponadto, służące promowaniu uczenia się przez całe życie, wsparcie kierowane mogło być także na doskonalenie zawodowe doradców w zakresie obszarów, w ramach których świadczone będą usługi doradcze (*Program Rozwoju Obszarów*

Wiejskich na lata 2014-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, s. 204-205). W ramach tego działania zostały wyodrębnione dwa poddziałania:

- wsparcie korzystania z usług doradczych udzielane podmiotom świadczącym usługi doradcze na rzecz rolników lub właścicieli lasów;
- wsparcie dla szkolenia doradców udzielane na szkolenia dla doradców, w tym studia podyplomowe służące ich doskonaleniu zawodowemu w zakresie obszarów, których dotyczą świadczone usługi doradcze dla rolników i właścicieli lasów.

Poprzez upowszechnianie nowych i nowatorskich rozwiązań, działanie miało służyć promowaniu innowacyjności w sektorach rolnym i leśnym. Ponadto, istotnym elementem realizacji działania powinny być kwestie środowiskowe i klimatyczne, w tym OZE, przy założeniu, iż planowanie rozwoju gospodarstw pod kątem poprawy ich wyników ekonomicznych powinno uwzględniać wyzwania związane z ochroną środowiska i klimatu. Z syntetycznej charakterystyki tych działań wynika, że zgodnie z logiką interwencji PROW 2014-2020, ze ich wdrażanie powinno w sposób znaczący przyczynić się do wzmocnienia doradztwa i lepszego włączania doradców w systemie AKIS (*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, s. 204-205*).

Działanie M16 dotyczy wspierania grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI), w rozumieniu art. 56 i 57 Rozporządzenia EFRROW, które w ramach działalności będą realizować projekty polegające na opracowywaniu i wdrażaniu rozwiązań innowacyjnych do praktyki. W ramach działania wspierane było funkcjonowanie grup operacyjnych na rzecz innowacji (EPI), zrzeszających rolników (w tym grup producentów rolnych, spółdzielni rolniczych), jednostki naukowe, przedsiębiorców, właścicieli lasów, organizacje pozarządowe, podmioty doradcze, które w ramach swojej działalności wspólnie opracowują nowe rozwiązania do zastosowania w praktyce. Realizacja działania powinna się przyczynić do zwiększenia innowacyjnych rozwiązań w polskim rolnictwie i na obszarach wiejskich. W wyniku operacji realizowanych w ramach działania, skoncentrowanych w zakresie produkcji i przetwarzania produktów rolnych wymienionych w Załączniku nr 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, największe korzyści ostatecznie powinni odnieść producenci rolni, zwiększając w dłuższej perspektywie swoją konkurencyjność, dochodowość i uczestnictwo w rynku. Obszary innowacji, ujęte w działaniu, dotyczą bezpośrednio lub pośrednio wszystkich uczestników łańcucha żywnościowego. Dzięki temu, poprzez współpracę większej liczby uczestników łańcucha żywnościowego można oczekiwać efektu synergii w zakresie dochodzenia do innowacji, m. in. dzięki aktywności SIR.

2. Metodyka analizy

W przeprowadzonej analizie realizacji scharakteryzowanych działań, służącej ustosunkowaniu się do problemu wzmacniania doradztwa i włączania doradców w system AKIS, w konsultacji z przedstawicielami MRiRW, wykorzystano w pierwszej kolejności następujące źródła danych:

- sprawozdania z realizacji PROW 2014–2020 dostępnych na stronach MRiRW (<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/sprawozdania-roczne-z-realizacji-prow-2014-2020>);
- dane przekazane w formie tabelarycznej przez MRiRW dotyczące realizacji wziętych pod uwagę działań;
- dane uzyskane bezpośrednio z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR);
- plan działania KSOW na lata 2014-2020 realizowany w oparciu o dwuletnie plany operacyjne oraz sprawozdania roczne z działalności tych jednostek (<https://ksow.pl/o-ksow/plan-dzialania>);
- dane uzyskane bezpośrednio od podmiotów realizujących studia podyplomowe dla doradców rolniczych dotyczące ocen tych studiów przez uczestników.

Należy przy tym zaznaczyć, iż analizując dane otrzymane z ARiMR oraz dotyczące działań KSOW napotkano na szereg ograniczeń utrudniających, czy wręcz uniemożliwiających ich dostatecznie szczegółową i jednoznaczną interpretację, a w konsekwencji odpowiednie wykorzystanie w ustosunkowaniu się do szeregu istotnych kwestii ewaluacyjnych, takich jak np. rozkład liczby szkoleń i ich uczestników w przekroju regionalnym, podmiotowym, przedmiotowym, a także jednostkowych kosztów ich przeprowadzenia. Ograniczenia te są związane ze stopniem szczegółowości oraz sposobem organizacji danych w dostępnych zestawieniach (klasyfikacja kategorii, rozłączność przedmiotowa i podmiotowa, podział terytorialny). Ponadto stopień kompatybilności sposobów prezentowania danych i informacji w wymienionych źródłach jest bardzo niski co utrudnia ich integrację i analizy porównawcze.

Dane statystyczne dotyczące wdrażania PROW 2014-2020 i działań KSOW w tym zakresie zawarte w dokumentach udostępnionych na oficjalnych portalach i przez ARiMR w kilku obszarach nie umożliwiają zestawień i analizy porównawczej nastawionej na oszacowanie liczby i kosztów szkoleń dla doradców rolniczych i rolników według założonych kryteriów podziału. Poniżej podano przykłady takich ograniczeń.

1. PROW realizowany był w ramach działań i poddziałań, z których M01 i M02 związane są ze szkoleniami dla rolników, doradców rolniczych i usługami doradczymi. Natomiast KSOW ukierunkowuje swoje działania względem 13 operacji, z których 3 można uznać za powiązane z prowadzeniem szkoleń (2, 4, i 6). W związku z tym nie ma możliwości odniesienia tematycznego szkoleń raportowanych w ramach danych PROW z danymi z KSOW.
2. Dane KSOW obejmują realizacje wykonane w poszczególnych województwach, ale także przez wojewódzkie ODR-y. Problemem jest to, że żadne z tych danych nie są spójne (m. in. nie zawierają się w sobie). Np. sprawozdanie ilościowe z 2019 roku w zakładce „dolnośląskie” zawierało 19 warsztatów/szkoleń (473 os.), 3 wizyty studyjne (...) (134 os.), 1 Inne (104 osoby). Zaś w zakładce „ODR woj. Dolnośląskie” zaraportowano 3 warsztaty/szkolenia (86 os.), 2 wizyty studyjne (...) (184 os.) i 4 Inne (650 osób).
3. Nie ma informacji o tym, które kategorie (formy wydarzeń) jakkolwiek pasujące do szkoleń odpowiadają poszczególnym działaniom/operacjom KSOW, zatem nie można zestawiać wyników finansowych z wynikami rzeczowymi. Wyniki finansowe są przedstawione w raportach i załącznikach wg. Działań/operacji (13 opcji), a wyniki ilościowe wg różnych kategorii zawierających się w szeroko pojętych szkoleniach: warsztaty, szkolenia, wizyty studyjne, wyjazdy terenowe, konferencje, inne itd. Ewentualnie wg. jeszcze innego zakresu tematycznego nawiązującego do 6 Priorytetów PROW. Nie mamy wglądu w to, ile i jakich działań w ramach Priorytetu 2 odpowiadało za poddziałanie M01.1.
4. Dane za poszczególne lata z realizacji działań przez KSOW były raportowane według odrębnych i nieporównywalnych szablonów dot. realizacji ilościowych (rzeczowych). Np. w 2015 tabele uwzględniały pozycje jak: konferencje, seminaria informacyjne, szkolenia, targi, warsztaty, inne (jakie?). Natomiast dane dla 2019 zawierały: warsztaty/szkolenia, wizyty studyjne/wyjazdy terenowe, inne. Co zatem należy agregować do kategorii szkoleń dla rolników, doradców rolnych i usług doradczych?
5. Dane statystyczne były zagregowane w formach niezgodnych z dobrymi praktykami związanymi z programem Excel: scalanie komórek, mieszanie wartości liczbowych i tekstowych, komórki pełne elaboratów zamiast danych, błędy podatne na braki danych i komunikaty „Włącz zawartość” lub "Zarządzaj linkami skoroszytu" itd. To dotyczy szczególnie danych KSOW.

Nieuchronną konsekwencją ograniczeń w dostępności odpowiednich danych, zwłaszcza dotyczących działań KSOW, było zweryfikowanie i dostosowanie merytorycznego zakresu przeprowadzonej analizy pod kątem możliwości ustosunkowania się do pierwotnie

planowanych kwestii ewaluacyjnych, którymi została ostatecznie podyktowana struktura tematyczna niniejszego opracowania zawierającego w kolejnych częściach wyniki tej analizy. Dotyczą one przede wszystkim oceny realizacji działań służących podnoszeniu wiedzy i kompetencji doradców rolniczych oraz działań szkoleniowo i doradczych dla rolników w ramach wdrażania PROW 2014-2020.

Syntetycznie przedstawiono łącznie ujętą aktywność KSOW w zakresie operacji potencjalnie służących wzmocnieniu doradztwa i włączaniu doradców system AKIS. Wynika to z tego, iż ustalenie elementu określonego jako „w tym odrębnie KSOW” w odniesieniu do postawionych zagadnień zawierających to zastrzeżenie okazało się niemożliwe na podstawie dostępnych danych. W wybranej grupie doradców rolniczych reprezentujących ODR-y, biorących udział w szkoleniach organizowanych w ramach wdrażania PROW 2014-2020, przeprowadzono badania ankietowe (wzór ankiety w aneksie, Załącznik 1). W opracowaniu zgromadzonych danych posłużono się metodą tabelaryczno-opisową oraz graficzną.

3. Planowana skala i stopień realizacji analizowanych działań w ujęciu finansowym

W tabelach 1, 2 i 3 zamieszczono dane dotyczące planowanej skali finansowej i stopnia realizacji działań M01, M02 i M16.

Tabela 1. Planowana skala i stopień realizacji działania M01 (Transfer wiedzy i działalność informacyjna) w latach 2014-2024

Rok	Limit środków [PLN]	Zawarte umowy/Wydane decyzje			Zrealizowane płatności					Limit środków [EURO]
		Liczba	Kwota ogółem	% limitu EFRROW	Liczba operacji (beneficjentów)	Kwota ogółem [PLN]	EFRROW	Kwota [EURO] ogółem	% limitu EFRROW	
2014/15	247 265 351,0	0	0	0	0	0	0	0	0	58 001 302
2016	256 933 124,0	0	0	0	0	0	0	0	0	57 999 757
2017	243 633 779,3	0	0	0	0	0	0	0	0	57 999 757
2018	248 911 757,0	24	8 594 761	3,45%	0	0	0	0	0	57 999 757
2019	250 639 413,0	25	9 078 260	3,62%	8	2 077 782	1 322 092	478 320	0,82%	57 999 757
2020	260 286 517,0	24	8 871 584	3,41%	15	7 579 970,2	4 823 134,8	1 728 208,3	2,98%	57 999 757
2021	271 850 681,9	24	8 871 584	3,26%	15	7 579 970,2	4 823 134,8	1 728 208,3	2,98%	57 999 757
2022	228 578 167,7	74	152 859 767,6	66,87%	16	12 856 338,7	8 180 488,1	2 838 061,1	5,79%	48 999 757
2023	215 562 502,1	70	204 091 001,7	94,70%	24	65 828 968,8	41 886 972,4	14 463 048,6	29,50%	48 999 757
2024	203 947 180,5	65	201 457 966,7	98,80%	24	136 042 480,1	86 563 829,5	30 744 510,8	66,10%	46 499 757

Źródło: dane ARiMR

Tabela 2. Planowana skala i stopień realizacji działania M02 (Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw) w latach 2014-2022

Rok	Limit środków [PLN]	Zawarte umowy/Wydane decyzje			Zrealizowane płatności					Limit środków [EURO]
		Liczba	Kwota ogółem	% limitu EFRROW	Liczba operacji (beneficjentów)	Kwota ogółem [PLN]	EFRROW	Kwota [EURO] ogółem	% limitu EFRROW	
2014/15	319743222,0	0	0	0	0	0	0	0	0	75 002 515
2016	332244799,0	0	0	0	0	0	0	0	0	75 000 519
2017	315047180,1	3	417695	0,13%	0	0	0	0	0	75 000 519
2018	321871422,0	56	151738846	47,14%	2	251437,0	159989,0	58776,0	0,08%	75 000 519
2019	324268635,0	60	164182129	50,63%	18	52395516,0	33339267,0	12084403,0	16,11%	75 000 519
2020	334598740,0	78	174313115	52,10%	20	79458545,7	50559472,3	18185279,9	24,25%	75 000 519
2021	707107979,8	102	322331578	45,58%	23	127395184,0	81061554,9	28557566,0	18,79%	152 000 519
2022	498622309,9	109	403965877	81,02%	26	199482000,9	126930396,2	43985901,2	40,73%	108 000 519
2023	482737628,8	121	477389752	98,90%	28	319573304,8	203344492,6	70366030,7	65,20%	108 000 519
2024	477540599,9	131	489335000	102,50%	29	382471370,6	243366531,7	84942693,2	79,40%	107 000 519

Źródło: dane ARiMR

Tabela 3. Planowana skala i stopień realizacji działania M16 (Współpraca) w latach 2014-2022

Rok	Limit środków [PLN]	Zawarte umowy/Wydane decyzje			Zrealizowane płatności					Limit środków [EURO]
		Liczba	Kwota ogółem	% limitu EFRROW	Liczba operacji (beneficjentów)	Kwota ogółem [PLN]	EFRROW	Kwota [EURO] ogółem	% limitu EFRROW	
2014/15	247258649,0	0	0	0	0	0	0	0	0	57 999 730
2016	256926164,0	0	0	0	0	0	0	0	0	57 998 186
2017	285633180,0	0	0	0	0	0	0	0	0	67 998 186
2018	291821015,0	10	29 254 361	10,02%	0	0	0	0	0	67 998 186
2019	380268566,0	30	78 195 727	20,56%	2	1022057,0	650335,0	234021,0	0,27%	87 998 186
2020	417722467,3	36	88 280 986	21,13%	17	21865339,1	13912915,2	4847875,7	5,21%	92 998 186
2021	579044405,4	167	254 291 635	43,92%	51	55847718,8	35535903,0	12241662,4	9,90%	123 644 108
2022	576804198,3	311	343 511 853	59,55%	201	146632239,0	93302092,7	31595407,3	25,55%	123 644 108
2023	728867472,9	437	725 718 520	99,10%	330	351059232,8	157069855,0	76481120,2	46,70%	163 644 108
2024	726562973,8	437	742 115 555	102,1%	349	487913593,9	260013222,4	108249336,4	55,80%	163 644 108

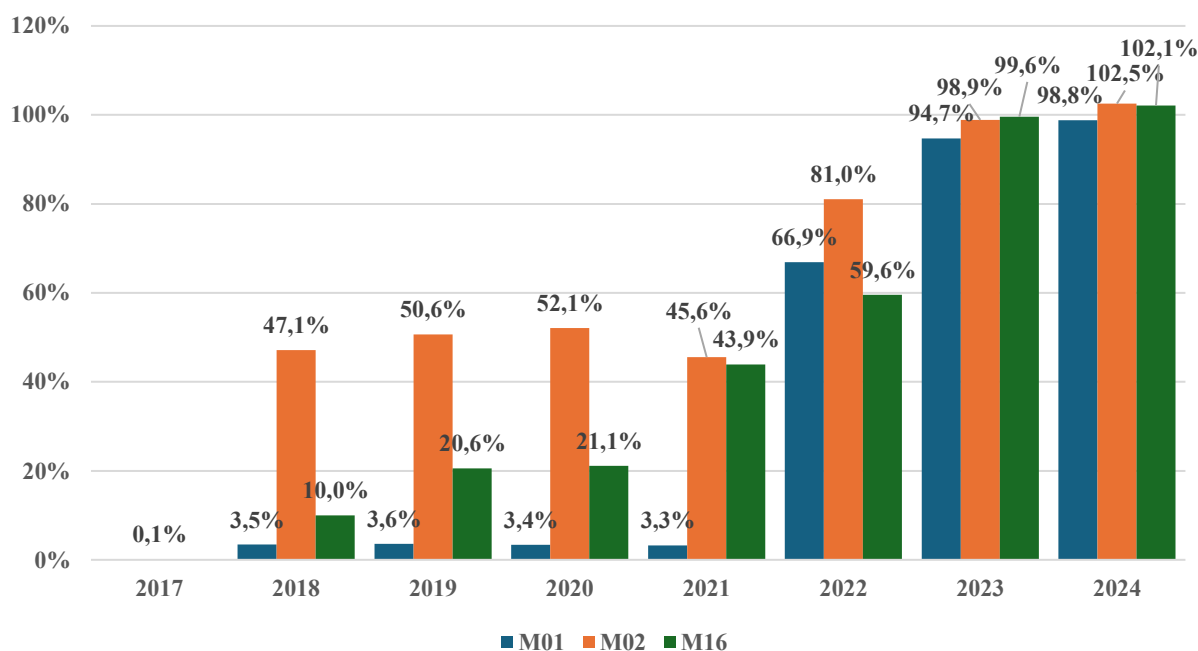
Źródło: dane ARiMR

Pierwsze umowy związane z realizacją rozpatrywanych działań w ramach PROW 2014-2020 zawarto w następujących latach:

- M01 (Transfer wiedzy i działalność informacyjna – rok 2018);
- M02 (Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw) – rok 2017;
- M16 (Współpraca) – rok 2018.

W konsekwencji faktyczne ich wdrażanie potwierdzone realizacją płatności rozpoczęło się odpowiednio: M01 – rok 2019, M02 – rok 2018, M16 – rok 2019. Uwagę zwraca fakt, że w 2022 roku nastąpił skokowy wzrost wartości zawartych umów (wydanych decyzji), aczkolwiek pomimo tego postępu w 2022 roku była ona nadal poniżej % limitu EFRROW. Niewykorzystanie tego limitu w dużo większym stopniu dotyczyło zrealizowanych płatności. Należy zauważyć, że tempo realizacji finansowej analizowanych działań wyraźnie przyspieszyło w latach 2023-24 (Rys. 1 i 2).

Rys. 1. Udział ogólnej wartości zawartych umów w limicie EFRROW (%) według analizowanych działań

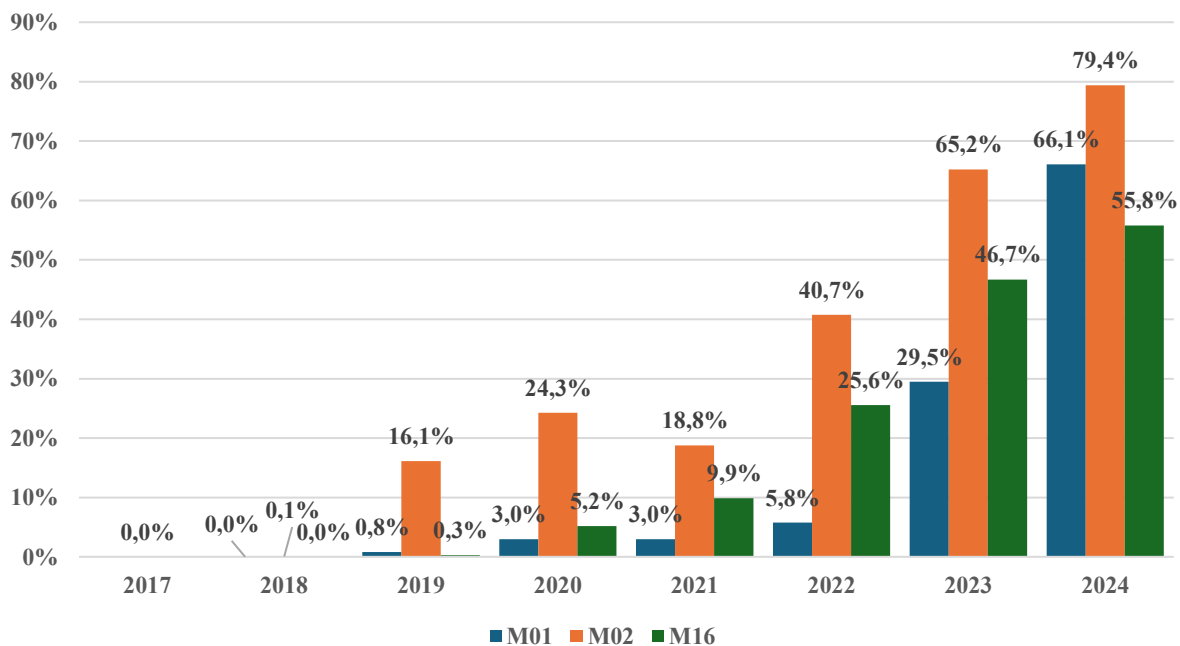

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Efekty oddziaływania interwencji publicznej w ramach PROW 2014-2020 na wzmacnianie doradztwa i włączanie doradców w system AKIS zostały znacząco przesunięte w czasie. Dotyczy to zwłaszcza efektów działań M01 i M02, aczkolwiek synergicznych i potencjalnie mnożnikowych efektów realizacji działania M16 również nie można pomijać. Należy przy tym

mieć na uwadze to, że realizacja zaplanowanych działań szkoleniowo doradczych, takich jak działania M01 i M02, cechuje rozłożenie w określonym czasie. Realizacja operacji trwa od kilkunastu do kilkudziesięciu miesięcy od zawarcia umowy o przyznaniu pomocy. Istotnym uwarunkowaniem formalnym mającym wpływ na terminy rozpoczęcia realizacji szkoleń i świadczenia usług była konieczność zastosowania trybu zamówień publicznych.

Rys. 2. Udział ogólnej wartości zrealizowanych płatności w limicie EFRROW według działań

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

4. Działania służące podnoszeniu wiedzy i kompetencji doradców rolniczych

4.1. Realizacja działań w ujęciu rzeczowym

W tabeli 4 zamieszczono dane dotyczące realizacji działania M02.3 „Wsparcie na szkolenia doradców”. Na listach prowadzonych przez CDR wpisanych jest ponad 3,5 tys. doradców, zatem biorąc pod uwagę liczbę ostatecznych odbiorców (doradców) w liczbie **6273** grupa tych interesariuszy systemu AKIS została objęta wsparciem szkoleniowym w relacji 1 do 1,8. Statystycznie biorąc, oznacza to, iż na 1 zarejestrowanego doradcę przypadało 1,8-krotne uczestnictwo w szkoleniach lub studiach podyplomowych. Na tej podstawie nie można uznać, iż każdy z doradców korzystał z tych form wsparcia w równym stopniu. Bez szczegółowych danych dotyczących indywidualnej aktywności doradców w tym zakresie ukazanie takiego zróżnicowania nie jest jednak możliwe.

Tabela 4. Stan rzeczowej realizacji projektów finansowanych w ramach działania M02.3 – Wsparcie dla szkolenia doradców (na dzień 02.11.2025 r.)

Status realizacji	Liczba projektów	Liczba usług doradczych dla rolników/szkoleń (studiów) dla doradców	Liczba ostatecznych odbiorców
Zrealizowane	8	501	5803
Niezrealizowane	1	64	470
Razem	9	565	6273

Źródło: dane przekazane przez MRiRW

4.2. Ocena tematyki szkoleń dla doradców rolniczych

Ogólnie biorąc, szkolenia dla doradców rolniczych w ramach PROW 2014–2020 ukierunkowane były na podnoszenie ich kwalifikacji w obszarach związanych z nowymi wymogami, innowacjami i zrównoważonym rolnictwem. Zagadnienia podejmowane na tego typu szkoleniach można zaklasyfikować do następujących kategorii problemowych:

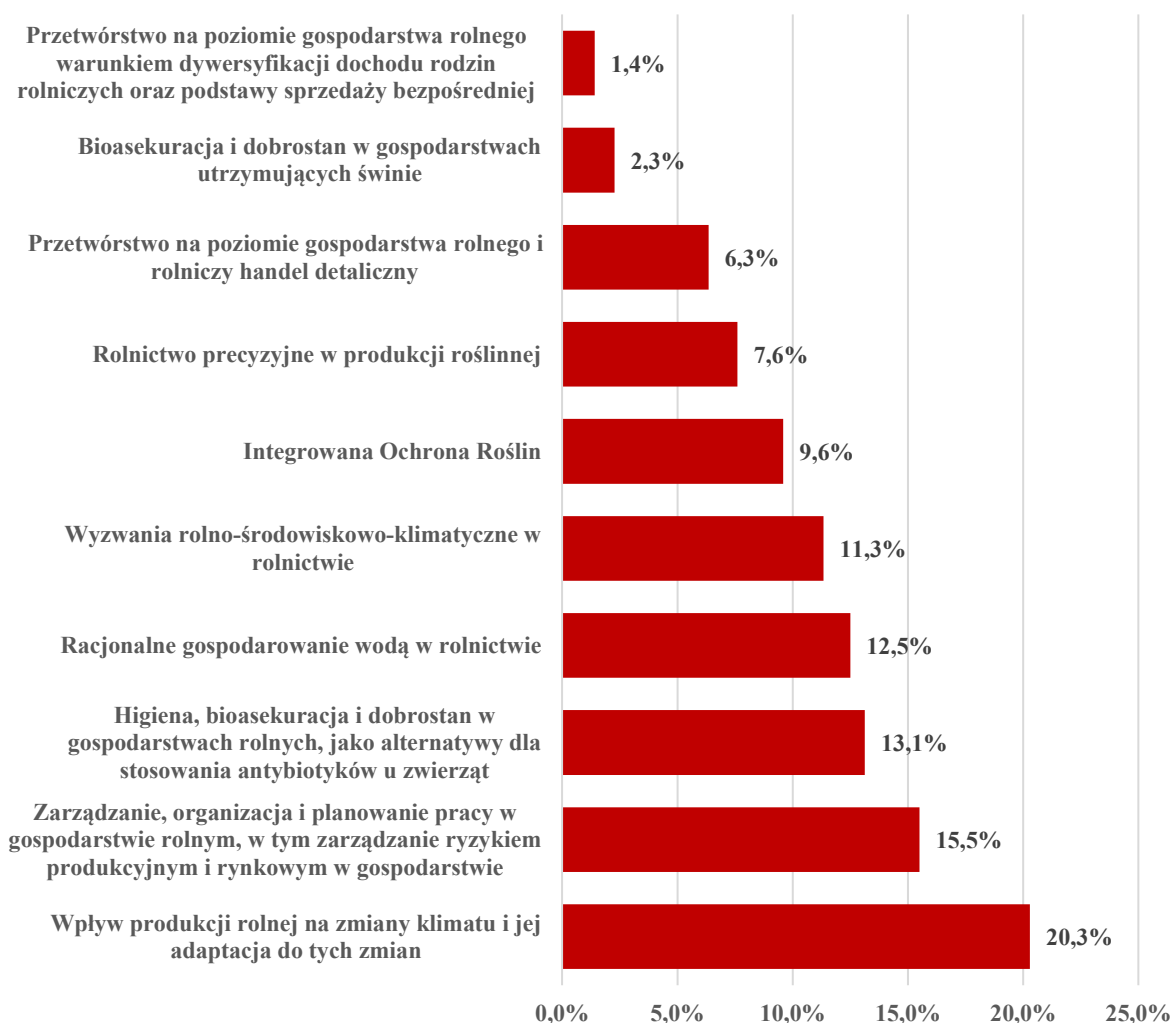
- wymogi prawne i normy,
- rolnictwo przyjazne środowisku i klimatowi,
- modernizacja i innowacje,
- ekonomika i zarządzanie gospodarstwem,
- specjalistyczne obszary doradztwa.

W ujęciu szczegółowym tematy szkoleń dla doradców rolniczych były następujące:

- 1) Wpływ produkcji rolnej na zmiany klimatu i jej adaptacja do tych zmian;
- 2) Zarządzanie, organizacja i planowanie pracy w gospodarstwie rolnym, w tym zarządzanie ryzykiem produkcyjnym i rynkowym w gospodarstwie;
- 3) Higiena, bioasekuracja i dobrostan w gospodarstwach rolnych, jako alternatywy dla stosowania antybiotyków u zwierząt;
- 4) Racjonalne gospodarowanie wodą w rolnictwie;
- 5) Wyzwania rolno-środowiskowo-klimatyczne w rolnictwie;
- 6) Integrowana Ochrona Roślin;
- 7) Rolnictwo precyzyjne w produkcji roślinnej;
- 8) Przetwórstwo na poziomie gospodarstwa rolnego i rolniczy handel detaliczny;
- 9) Bioasekuracja i dobrostan w gospodarstwach utrzymujących świnie;
- 10) Przetwórstwo na poziomie gospodarstwa rolnego warunkiem dywersyfikacji dochodu rodzin rolniczych oraz podstawy sprzedaży bezpośredniej.

Z danych udostępnionych przez ARiMR wynika, że z wymienionych szkoleń dla doradców rolniczych skorzystało 5025 osób (odbiorców końcowych). Rozkład tej liczby w podziale na konkretne tematy realizowanych szkoleń przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. Rozkład liczby odbiorców końcowych szkoleń dla doradców rolniczych w układzie tematycznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Najliczniej reprezentowaną grupą byli uczestnicy szkoleń na dość ogólny temat *Wpływ produkcji rolnej na zmiany klimatu i jej adaptacja do tych zmian* (1/5 ogółu uczestników). Trudno oczekiwać, że wiedza zdobywana w tak szerokim zakresie przez doradców rolniczych znajdzie bezpośrednie na przełożenie na doradztwo służące poprawie produktywności i efektywności pojedynczych gospodarstw. Podobne wątpliwości dotyczące przydatności w budowaniu praktycznych kompetencji doradców rolniczych można mieć w odniesieniu do szkoleń na temat o „konferencyjnym” charakterze *Wyzwania rolno-środowiskowo-klimatyczne w rolnictwie* (11,3% ogółu uczestników).

Drugą w kolejności była grupa uczestników szkoleń na wielowątkowy temat *Zarządzanie, organizacja i planowanie pracy w gospodarstwie rolnym, w tym zarządzanie ryzykiem produkcyjnym i rynkowym w gospodarstwie* (15,5% ogółu uczestników). W tym wypadku, pomimo połączenia różnych wątków tematycznych, można oczekiwać bardziej bezpośrednich praktycznych efektów wykorzystania takiej wiedzy w doradztwie rolniczym. Stosunkowo niewielu doradców uczestniczyło w szkoleniach na tematy mające znamiona nowoczesnej wiedzy organizacyjnej i technologicznej przydatnej we wprowadzaniu innowacji w gospodarstwach, np. *Higiena, bioasekuracja i dobrostan w gospodarstwach rolnych, jako alternatywy dla stosowania antybiotyków u zwierząt* (13,1% ogółu uczestników), czy *Rolnictwo precyzyjne w produkcji roślinnej* (7,6%).

4.3. Ocena tematyki studiów podyplomowych dla doradców rolniczych

Doradcy rolniczy mieli również możliwość rozwoju swoich kompetencji poprzez kształcenie na studiach podyplomowych prowadzonych przez podmioty akademickie (dane przekazane przez MRiRW) takie jak:

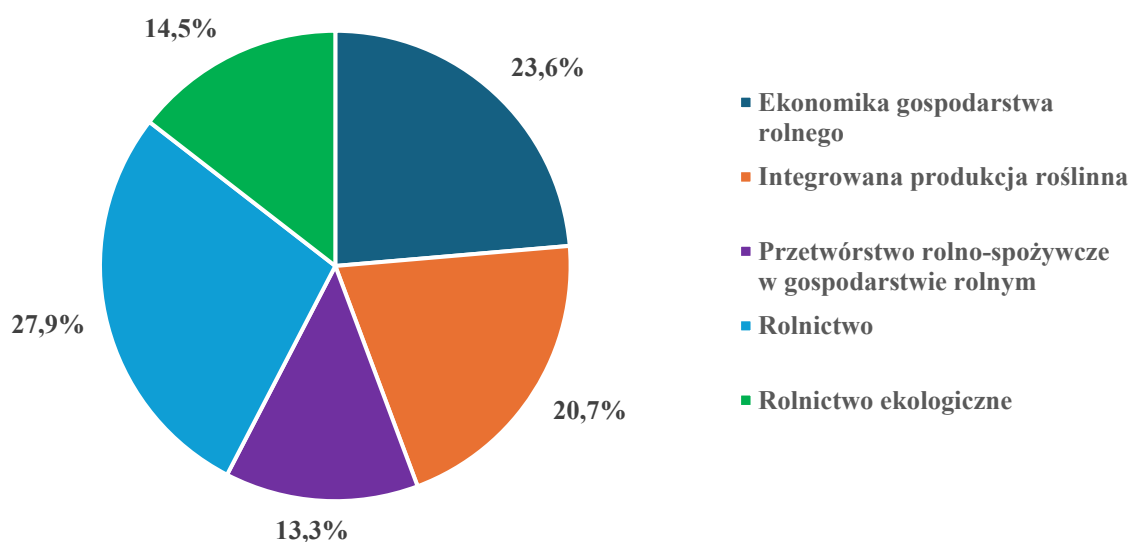
- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie,
- Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach,
- Uczelnia Państwowa im. Jana Grodka w Sanoku,
- Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie,
- Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
- Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu,
- Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie,
- Uniwersytet Warmińsko–Mazurski w Olsztynie,
- Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży.

Zakresy problemowe studiów podyplomowych to:

- Ekonomia gospodarstwa rolnego,
- Integrowana produkcja roślinna (IPR);
- Przetwórstwo rolno-spożywcze w gospodarstwie rolnym;
- Rolnictwo;
- Rolnictwo ekologiczne.

Łączna liczba słuchaczy tych studiów podyplomowych wyniosła **1248**. Na rysunku 4 przedstawiono rozkład tej liczby według profilu kształcenia.

Rys. 4. Rozkład liczby słuchaczy studiów podyplomowych dla doradców rolniczych według profili kształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Wyniki te świadczą o pewnym zróżnicowaniu wyborów dotyczących rozwoju kompetencji zawodowych. Doradcy rolniczy najczęściej byli słuchaczami studiów podyplomowych o ogólnych profilach kształcenia, a mianowicie *Rolnictwo* i *Ekonomika gospodarstwa rolnego*, odpowiednio 27,9 i 23,6%. Pozostałe profile można uznać za ukierunkowane na kształcenie bardziej specjalistyczne, aczkolwiek też niekoniecznie nowatorskie. Wprawdzie bez szczegółowej analizy treści programowych trudno dokonywać kategoriycznych ocen przydatności takiego kształcenia w rozwijaniu zawodowych kompetencji doradców rolniczych, jednakże zastanawiające jest to, że wykonując zawód związany ściśle z rolnictwem potrzebują oni kształcenia akademickiego w tym zakresie na dość ogólnym poziomie. Trudno uznać to za dobre świadectwo trafności doboru kadr doradczych, od których można by oczekiwać odpowiedniego przygotowania zawodowego przed podjęciem pracy (np. ukończone studia na określonych kierunkach).

W tabeli 5 przedstawiono wyniki syntetycznej oceny adekwatności tematycznej programów trzech kierunków studiów podyplomowych w kontekście realizacji celów PROW. Kierunki tych studiów mają wyraźnie odmienne profile w różnym stopniu wpisują się w realizację celów PROW. W największym stopniu dotyczy to transferu wiedzy i innowacji w każdym z obszarów tematycznych: przetwórstwo poprzez technologie i systemy jakości, rolnictwo poprzez rolnictwo precyzyjne i narzędzia IT, a integrowana produkcja poprzez systemy wspomagania decyzji. W zakresie konkurencyjności gospodarstw wyróżniają się są kierunki *Przetwórstwo*

rolno-spożywcze w gospodarstwie rolnym i *Rolnictwo*, które służyły transferowi wiedzy ekonomicznej, organizacyjnej i rynkowej. Integrowana produkcja roślinna koncentruje się bardziej na ograniczaniu kosztów niż na aspektach biznesowych. Z kolei cel dotyczący organizacji łańcucha żywnościowego realizowany jest wyraźnie tylko przez kierunek przetwórczy, a w dwóch pozostałych ma znaczenie marginalne. W obszarze ochrony środowiska i gospodarowania zasobami kluczową rolę odgrywa *Integrowana produkcja roślinna*. Częściowe odniesienie się do tej problematyki zawierało *Rolnictwo*, a *Przetwórstwo* tylko pośrednio. Najslabiej odzwierciedlony był cel związany z rozwojem społecznym obszarów wiejskich, który w programach studiów pojawia się w ograniczonym zakresie.

Tabela 5. Syntetyczna ocena adekwatności tematyki studiów podyplomowych dla doradców rolniczych realizowanych w ramach PROW (ARiMR) w kontekście celów i logiki interwencji

Cele PROW	Tematyka studiów podyplomowych i ich adekwatność		
	Przetwórstwo rolno-spożywcze w gospodarstwie rolnym	Rolnictwo	Integrowana produkcja roślinna
Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji	wysoki – systemy jakości, technologie przetwórstwa, zajęcia warsztatowe	wysoki – rolnictwo precyzyjne, narzędzia IT, monitoring pól	wysoki – systemy wspomagania decyzji, monitoring agrofagów
Poprawa konkurencyjności i rentowności gospodarstw	wysoki – tworzenie wartości dodanej, marketing, dywersyfikacja dochodów	wysoki – ekonomika, organizacja produkcji, agrobiznes	średni – racjonalizacja nakładów, elementy ekonomiki
Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i zarządzanie ryzykiem	wysoki – bezpieczeństwo żywności, prawo żywnościowe, dystrybucja	niski – pośrednie odniesienia (organizacja gospodarstw)	niski – głównie ryzyko fitosanitarne
Odtwarzanie i ochrona ekosystemów	niski – pośrednie aspekty środowiskowe	średni – gleboznawstwo, nawożenie	wysoki – ochrona gleb, wód, bioróżnorodności
Efektywne gospodarowanie zasobami i gospodarka niskoemisyjna	niski – efektywność procesów przetwórczych	średni – rolnictwo precyzyjne, racjonalne nawożenie	wysoki – ograniczenie chemizacji, adaptacja do zmian klimatu
Włączenie społeczne i rozwój gospodarczy obszarów wiejskich	średni – lokalne przetwórstwo, przedsiębiorczość	niski – rozwój kompetencji gospodarstw	niski – wpływ pośredni przez ochronę środowiska

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

W sumie, wprawdzie żaden z analizowanych kierunków studiów podyplomowych nie obejmował tematycznie w pełni wszystkich celów PROW, ale można uznać je w tym zakresie za komplementarne. Każdy z nich, chociaż w różnym stopniu, przyczyniał się do wzmocnienia transferu wiedzy z innych obszarów:

- przetwórstwo – rynek i regulacje,
- rolnictwo – technologia i produkcja,
- integrowana produkcja – środowisko.

4.4. Ocena jakości i przydatności szkoleń i studiów podyplomowych dla doradców rolniczych przez uczestników

Do oceny szkoleń służyły kwestionariusze ankiet wypełniane przez uczestników. Pytania w ankietach dotyczyły:

- organizacji szkolenia (termin, miejsce, czas trwania, warunki lokalowe i zaplecze techniczne, harmonogram);
- treści merytorycznej szkolenia (zgodność tematyki z oczekiwaniami, przydatność przekazanej wiedzy, zrozumiałość i aktualność materiałów szkoleniowych);
- prowadzących szkolenie (jasność i zrozumiałość przekazu, angażowanie uczestników w dyskusję i ćwiczenia praktyczne);
- postrzeganych efektów (stopień spełnienia oczekiwań, możliwość zastosowania zdobytej wiedzy w praktyce, wpływ na kompetencje zawodowe).

Stosowano skale ocen (1–5) oraz zadawano pytania otwarte o to co najbardziej podobało się w szkoleniu, co należałoby poprawić w przyszłości i tematy do poruszenia w kolejnych szkoleniach. Pytano też o ogólną satysfakcję i rekomendacje dla organizatorów. Z analizy sentymentu przeprowadzonej z wykorzystaniem narzędzi AI można wyrobić sobie pewien pogląd na temat odbioru szkoleń dla doradców rolniczych i rolników. Ogólnie biorąc, oceny szkoleń wyrażane przez ich uczestników były w przeważającej mierze pozytywne lub bardzo pozytywne. Sporadycznie zgłaszane uwagi krytyczne dotyczyły terminów kolidujących z pracami polowymi, problemów z dojazdem, nadmiaru teorii i niedostatku praktyki, braku przykładów wdrożeń, aktualności danych, zbyt szybkiego tempa prowadzenia zajęć, niedostatecznej ilości czasu na pytania, a także dostępności prezentacji po szkoleniu. W sumie na tej podstawie można przyjąć, że przeprowadzone szkolenia spełniały oczekiwania ich uczestników i stanowiły zachętę do udziału w kolejnych. Należy jednak zastrzec, że taki wniosek jest obciążony potencjalnym – trudnym do określenia – błędem subiektywizmu ocen wyrażanych przez uczestników szkoleń. Z tego powodu wyłaniający z tych ocen obraz nie może być bezkrytycznie traktowany jako niepodważalny dowód odpowiedniej adekwatności tematycznej i wysokiej jakości merytorycznej przeprowadzonych szkoleń, a tym bardziej na ustalenie ich rzeczywistego wpływu na wzmacnianie doradztwa i włączanie doradców w system AKIS. Niemniej jednak wydaje się, że tematykę szkoleń i usług doradczych można uznać za adekwatną mając na uwadze to, że wybrano ją kierując oddolnie ustalonymi potrzebami.

Przedstawiony ogólny obraz oceny szkoleń skonfrontowano z wynikami ankiet wypełnianych przez doradców rolniczych po ukończeniu studiów dyplomowych oraz

wynikami własnej autorskiej ankiety online skierowanej do kierowników Działów Ekonomiki i Zarządzania Gospodarstwem Rolnym we wszystkich ODR z prośbą o wypełnienie przez doradców, którzy brali udział w szkoleniach w ramach działań PROW 2014-2020 (formularz ankiety w aneksie).

Wyniki ocen doradców rolniczych uczestniczących w studiach podyplomowych obejmują następujące liczby ankiet wypełnionych przez słuchaczy następujących studiów podyplomowych:

- 35 – kierunek *Ekonomika gospodarstwa rolnego* prowadzone przez Instytut Ekonomiki Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie;
- 82 – kierunek *Rolnictwo* prowadzone przez Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu;
- 139 – kierunek *Rolnictwo ekologiczne* prowadzone przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w 4 ośrodkach w 10.2020 – 06.2022
- 107 – kierunku *Integrowana produkcja roślinna* prowadzonych przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w 2 ośrodkach.

Syntetyczne podsumowanie wyników odpowiedzi na pytania dotyczące oceny studiów zgodnie z formułą oceny przyjętą przez dany podmiot prowadzący studia przedstawiono poniżej.

1. Kierunek: *Ekonomika gospodarstwa rolnego* (n=35)

Wyszczególnienie	Odpowiedzi (odsetek)/Średnia ocen (skala 1-5)
Czy uzyskana wiedza pozwoli Pani/Panu rozwinąć umiejętności związane z prowadzeniem doradztwa dla rolników?	„Zdecydowanie TAK” (94,3%) „Raczej Tak” (5,7%)
Ocena organizacji modułu/przedmiotu w ramach szkoleń w formie studiów podyplomowych	4,9
Fachowość	5
Komunikatywność	4,9
Zaangażowanie	4,9
Praca z grupą	4,9
Czy zrealizowany moduł/przedmiot w ramach szkoleń w formie studiów podyplomowych był adekwatny do jego tematyki?	„TAK” (100%)
Uwagi, spostrzeżenia, opinie oraz propozycje tematów przyszłych szkoleń w formie studiów podyplomowych	Zgłaszane potrzeby tematyczne dotyczyły płatności rolno-środowiskowych oraz projektowania ogrodów.

2. Kierunek: *Rolnictwo* (n=82)

Wyszczególnienie	Odpowiedzi (odsetek)/Średnia ocen (skala 1-5)
Czy uzyskana wiedza pozwoli Pani/Panu rozwinąć umiejętności związane z prowadzeniem doradztwa dla rolników?	„Zdecydowanie TAK” (83,4%) „Raczej Tak” (16,6%)
Ocena organizacji zajęć w ramach studiów podyplomowych	4,9
Czy przekazana wiedza w ramach studiów podyplomowych była adekwatna do Pani/Pana oczekiwań?	„TAK” (100%)
Średnia ocen pracy wykładowców	4,9

3. Kierunek *Rolnictwo ekologiczne* prowadzone (n=139) i *Integrowana produkcja roślinna* (n=107).

Wyszczególnienie	Średnia ocen (skala 1-5)			
	Rolnictwo ekologiczne		Integrowana produkcja roślinna	
	Semestr I	Semestr II	Semestr I	Semestr II
Ocena uzyskanej wiedzy pod kątem jej przydatności w rozwijaniu umiejętności związanych z prowadzeniem doradztwa rolniczego/leśnego	4,8	4,8	4,8	4,8
Ocena organizacji szkolenia/szkoleń w formie studiów podyplomowych	4,9	4,9	4,9	4,9
Ocena osób prowadzących szkolenie/zajęcia podczas szkolenia w formule studiów podyplomowych	4,9	4,9	4,9	4,9

Ze zagregowanych wyników ocen wyrażonych łącznie przez **363** doradców rolniczych będących słuchaczami studiów podyplomowych wyłania się niemal „idealny” obraz stopnia spełnienia ich oczekiwań oraz jakości prowadzonych zajęć. W odniesieniu do stosowanych przez podmioty realizujące szkolenia czy studia podyplomowe, formuł oceny oraz ich agregacji nasuwają się pewne spostrzeżenia. Po pierwsze, zadawano po kilka standardowych pytań,

niekoniecznie takich samych, ograniczających się do spełnienia minimalnych wymogów formalnych oceny. Po drugie, pytania o przydatność czy spełnienie oczekiwań w formule w formule zerojedynkowej (tak, nie) z bardzo dużym prawdopodobieństwem skutkuje zdecydowaną przewagą pozytywnych oceny, zwłaszcza gdy w grę wchodzi kształcenie, którego kosztu nie ponoszą sami kształceni, a to czy ich kompetencje uległy wzrostowi nie jest sprawdzane. Po trzecie, agregacja ocen i obliczanie średnich w „szkolnym stylu” to prosta droga zatarcia informacji ważnej dla ewentualnej poprawy kształcenia i wprowadzenia kształcących w stan pełnego „samozadowolenia”. W sumie można stwierdzić, iż przyjęty sposób oceny szkoleń (studiów podyplomowych) był bardzo powierzchowny. Znakomite wyniki takich ocen nie powinny utożsamiane z perfekcyjnym spełnieniem potrzeb związanych ze wzmocnieniem doradztwa rolniczego i rozwojem nowoczesnego AKIS.

Autorską ankietę skierowaną do kierowników Działów Ekonomiki i Zarządzania Gospodarstwem Rolnym we wszystkich ODR z prośbą o wypełnienie przez doradców, którzy brali udział w szkoleniach organizowanych w ramach wdrażania PROW 2014-2020, w wersji online ankietę wypełniło anonimowo 35 chętnych respondentów. Uzyskane tą drogą wyniki dotyczące oceny szkoleń dla doradców rolniczych pokrótce omówiono w punktach poniżej.

1. Każdy z ankietowanych doradców uczestniczył w co najmniej dwóch, a ponad połowa w ponad 10 szkoleniach różnego rodzaju organizowanych w ramach wdrażania PROW. Z jednej strony oznacza to, że ich opinie i oceny wynikają z bogatego, wręcz „eksperckiego” doświadczenia szkoleniowego, a z drugiej sygnalizuje zjawisko „etatowego kursanta”. W tym drugim wypadku, można zastanawiać nad trafnością sposobu określania zasięgu działań szkoleniowych w ogólnej zbiorowości doradców i stopnia ich odbioru odnosząc liczbę beneficjentów końcowych do liczebności ich całej zbiorowości.
2. Ogólnie problematyka szkoleń, w których uczestniczyli respondenci obejmowała takie zagadnienia jak:
 - Wsparcie inwestycyjne w gospodarstwach rolnych (PROW/PS);
 - Wsparcie premialne (startowe lub rozwojowe);
 - Płatności bezpośrednie i ekoschematy (działania środowiskowe);
 - Nabory, procedury i przygotowanie dokumentacji PROW/PS;
 - Zarządzanie gospodarstwem i finanse;
 - Technologie, cyfryzacja i produkcja rolnicza;
 - Organizacje producentów i działalność pozarolnicza

Najczęściej powtarzające się tematy to: *Modernizacja gospodarstw rolnych, Restrukturyzacja małych gospodarstw oraz Premie dla młodych rolników.*

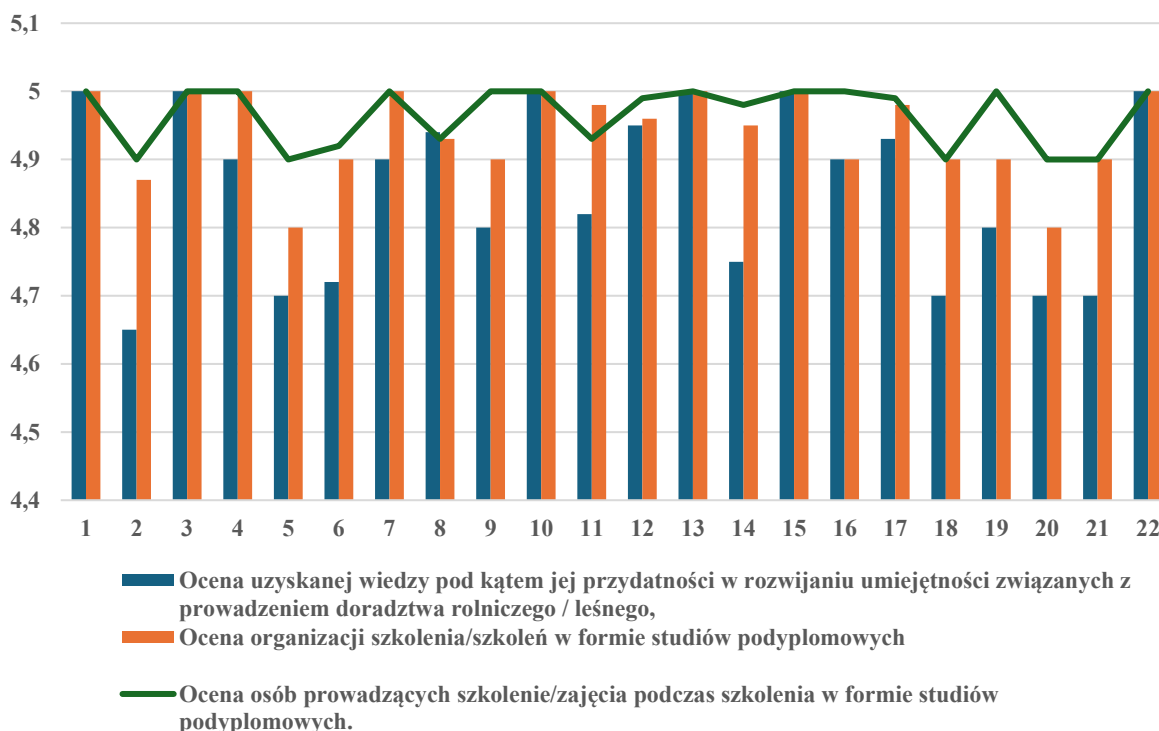
3. Większość respondentów (nieco ponad 2/3) stwierdziła, że udział w szkoleniach przyczynił się do wzrostu ich kompetencji doradczych w stopniu wysokim lub bardzo wysokim. Pozostali uznali ten stopień za umiarkowany.
4. Wśród tematów uznanych przez respondentów za najbardziej przydatne w podnoszeniu kompetencji doradców rolniczych obecnie lub w przyszłości znalazły się następujące:
 - Wsparcie finansowe, interwencje, nabory i przygotowywanie dokumentacji;
 - Rolnictwo precyzyjne, cyfryzacja i technologie rolnicze;
 - Rolnictwo ekologiczne i działania prośrodowiskowe;
 - Rachunkowość, finanse, podatki i analiza ekonomiczna gospodarstw;
 - Kompetencje miękkie i komunikacyjne doradcy;
 - Zarządzanie gospodarstwem i ryzykiem;
 - Produkcja rolnicza i praktyki agrotechniczne.

Najczęściej pojawiały się szkolenia dotyczące wniosków, interwencji WPR, PROW/PS WPR i przygotowania dokumentacji.

5. Dokonując samooceny swojej wiedzy na temat systemu AKIS i znajomość jego funkcjonowania w Polsce respondenci byli pod tym względem dość samokrytyczni, ponieważ mniej niż połowa z nich uznała ją za dobrą lub bardzo dobrą. Pozostali wyrazili opinię, iż ich wiedza na ten temat jest co najwyżej dostateczna, a kilku z nich uznało ją za znikomą.

Przedstawione bardzo pozytywne wyniki ocen jakości kształcenia doradców rolniczych cechuje zgodność z wynikami opracowanymi na podstawie zanonimizowanych zestawień statystycznych otrzymanych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dotyczących oceny *ex post* szkoleń dla doradców realizowanych w ramach działania M02.3. Ich syntetyczne ujęcie zilustrowano na rysunku 5.

Rys. 5. Zagregowane wyniki ankiet oceny szkoleń wyodrębnione na podstawie Wniosków o Płatność dla działania PROW M02.3. Wsparcie dla szkolenia doradców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Średnie wartości tych ocen zawierały się w przedziale od 4,65 do 5,0.

5. Działania szkoleniowe i doradcze dla rolników

5.1. Realizacja działań w ujęciu rzeczowym

W tabelach 6 i 7 zestawiono rezultaty rzeczowe realizacji działań M01 i M02 zgodnie ze sprawozdaniami z realizacji PROW 2014-2020.

Tabela 6. Stan rzeczowej realizacji projektów finansowanych w ramach działania M01
(na dzień 02.11.2025 r.)

Status projektu	Liczba projektów	Liczba szkoleń/wizyt	Liczba ostatecznych odbiorców
Zakończony	15	5745	128104
Niezakończony	7	1547	18499
Razem	22	7292	146603

Źródło: dane przekazane przez MRiRW

Tabela 7. Stan rzeczowej realizacji projektów finansowanych w ramach działania M02 – Świadczenie kompleksowej porady dla rolnika/właściciela lasu
(na dzień 02.11.2025 r.)

Status realizacji	Liczba naborów	Liczba usług doradczych dla rolników/szkoleń (studiów) dla doradców	Liczba ostatecznych odbiorców
Zrealizowane	3	146417	47144
Niezrealizowane	1	22559	22033
Razem	4	168976	69177

Źródło: dane przekazane przez MRiRW

Od uruchomienia Programu na dzień 02.11.2025 r. przeprowadzono 7292 szkoleń (wizyt) skierowanych do 146603 odbiorców. Z kolei liczba usług doradczych (porad dla rolników lub właścicieli lasów) wyniosła 168976 a liczba ich ostatecznych odbiorców to 69177. Na tle ogólnej liczby sklasyfikowanych gospodarstw w kraju w polu wynoszącej 1,3 mln oznacza to, że usługi doradcze świadczone w ramach PROW 2014-2020 trafiły dotychczas do grupy wybranych gospodarstw stanowiącej około 5% ich całej populacji. Zakładając, iż były one skierowane głównie do gospodarstw komercyjnych, których w polu obserwacji polskiego FADN/FSDN znajduje się obecnie 465,7 tys. (wytwarzających obecnie 91% wartości standardowej produkcji) można przyjąć, że prawie 1/7 część tej grupy gospodarstw skorzystała z takiego wsparcia.

5.2. Ocena tematyki szkoleń dla rolników i świadczonych im usług doradczych

Szkolenia dla rolników realizowane w ramach PROW 2014–2020 były tematycznie bardzo zróżnicowane i obejmowały zarówno zagadnienia techniczne, jak i organizacyjne. W sensie problemowym – co rozumiałe – były one w dużej mierze pochodną tematyki szkoleń dla doradców rolniczych. Poniżej wymieniono główne obszary tematyczne, które można wyróżnić.

- wymogi prawne i normy,
- produkcja roślinna i zwierzęca,
- rolnictwo ekologiczne i działania prośrodowiskowe,
- zarządzanie gospodarstwem,
- zagadnienia specjalistyczne.

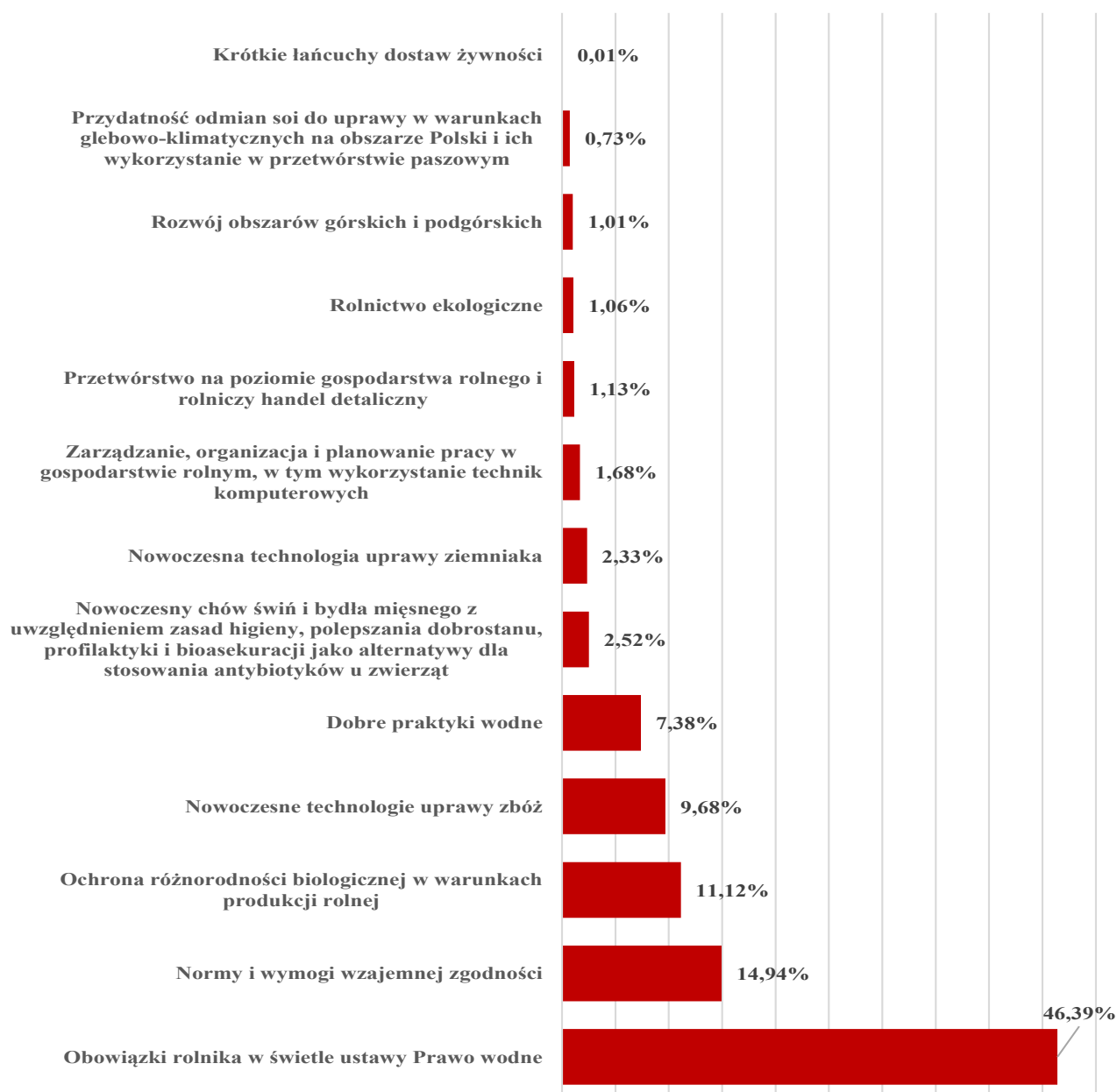
Szczegółowy tematy szkoleń dla rolników to:

- 1) Obowiązki rolnika w świetle ustawy *Prawo wodne*;
- 2) Normy i wymogi wzajemnej zgodności;
- 3) Ochrona różnorodności biologicznej w warunkach produkcji rolnej;

- 4) Nowoczesne technologie uprawy zbóż;
- 5) Dobre praktyki wodne;
- 6) Nowoczesny chów świń i bydła mięsnego z uwzględnieniem zasad higieny, polepszania dobrostanu, profilaktyki i bioasekuracji jako alternatywy dla stosowania antybiotyków u zwierząt;
- 7) Nowoczesna technologia uprawy ziemniaka;
- 8) Zarządzanie, organizacja i planowanie pracy w gospodarstwie rolnym, w tym wykorzystanie technik komputerowych;
- 9) Przetwórstwo na poziomie gospodarstwa rolnego i rolniczy handel detaliczny;
- 10) Rolnictwo ekologiczne;
- 11) Rozwój obszarów górskich i podgórskich;
- 12) Przydatność odmian soi do uprawy w warunkach glebowo-klimatycznych na obszarze Polski i ich wykorzystanie w przetwórstwie paszowym;
- 13) Krótkie łańcuchy dostaw żywności.

W szkoleniach tych uczestniczyło **97639** osób, wśród których około 1/4 to kobiety. Rozkład liczby osób uczestniczących w tych szkoleniach według tematów szkoleń przedstawiono na rysunku 6. Analizując powiązane w znacznym stopniu tematy szkoleń dla doradców rolniczych i rolników można dostrzec, iż odzwierciedlają one przede wszystkim formalne potrzeby wynikające z regulacji lub zasad WPR. Jaskrawym przykładem są szkolenia poświęcone obowiązkom rolnika w świetle ustawy *Prawo Wodne* stanowiące prawie połowę ogólnej liczby uczestników wszystkich szkoleń.

Rys. 6. Rozkład liczby odbiorców końcowych szkoleń dla rolników w układzie tematycznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Wtórne znaczenie miały tematy sprzyjające rozwijaniu kompetencji i zdolności konkurencyjnych gospodarstw, czy związanych z bodźcami rynkowymi stymulującymi innowacyjność. Z tego powodu należy mieć świadomość, że wpływ prowadzonych szkoleń na wzmacnianie doradztwa w systemie AKIS był ukształtowany przez wybór tematów niekoniecznie wynikających z rzeczywistego popytu na wiedzę potrzebną do wdrażania innowacji. Wprawdzie innowacyjność nie była głównym celem realizowanych szkoleń w

ramach działania M01, ale szkolenia te miały umożliwić zwiększanie bazy wiedzy i innowacyjności na obszarach wiejskich oraz wzmacnianie powiązań między rolnictwem a badaniami i innowacją. Sądząc po tematyce szkoleń możliwości wykorzystania wsparcia w tym zakresie mogły być lepiej ukierunkowane.

Tematyka świadczonych usług doradczych obejmowała następujące zagadnienia:

- 1) Analiza sytuacji produkcyjno-ekonomicznej;
- 2) Rachunkowość w gospodarstwie rolnym;
- 3) Ograniczenie zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych;
- 4) Ocena dostosowania gospodarstwa rolnego do norm i wymogów wzajemnej zgodności;
- 5) Dostosowanie gospodarstwa rolnego do wymogów BHP;
- 6) Uczestnictwo w systemach jakości;
- 7) System rolnictwa ekologicznego;
- 8) Modernizacja gospodarstw rolnych;
- 9) Zazielenienie;
- 10) Integrowana ochrona roślin;
- 11) Odnawialne źródła energii, w tym pomoc doradczą rolnikom w działaniach prosumenckich;
- 12) Restrukturyzacja małych gospodarstw;
- 13) Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne;
- 14) Sprzedaż bezpośrednia i małe przetwórstwo w gospodarstwie;
- 15) Gospodarowanie na obszarach Natura 2000;
- 16) Doradztwo dla młodych rolników rozpoczynających działalność po raz pierwszy;
- 17) Doradztwo w zakresie rozpoczęcia działalności pozarolniczej

Rozkład liczby świadczonych usług doradczych w układzie tematycznym przedstawiono na Rys. 7.

Rys. 7. Rozkład liczby świadczonych usług doradczych w układzie tematycznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

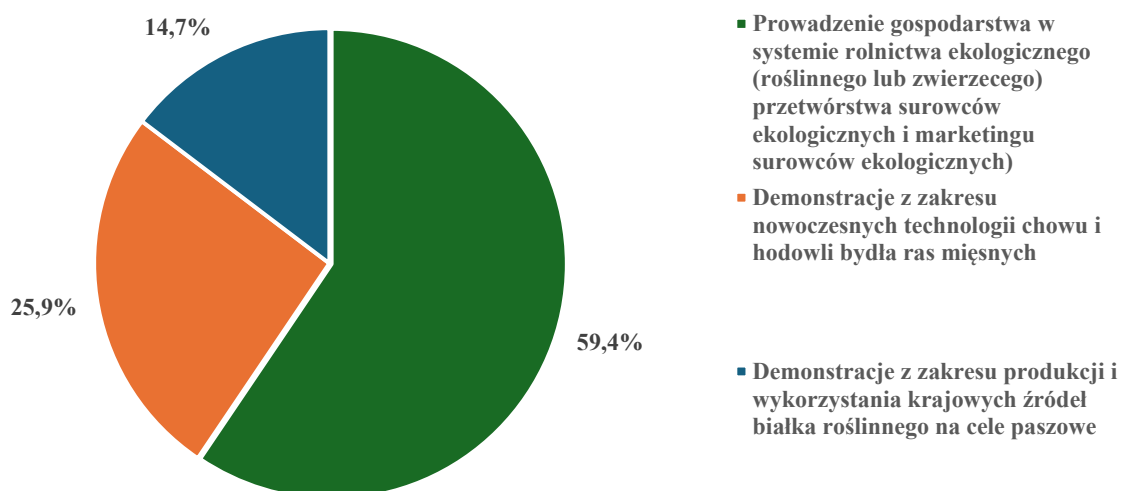
Ponad połowa tych usług, świadczonych głównie przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego, dotyczyła standardowej problematyki związanej z bieżącym zarządzaniem gospodarstwem (analiza sytuacji produkcyjno-ekonomicznej, rachunkowość w gospodarstwie rolnym, jako obowiązkowa usługa przed wyborem usług doradczych, z których korzystał rolnik.) Znaczna część z nich dotyczyła dostosowania do unijnych wymogów gospodarowania. Pod względem tematycznym stosunkowo niewiele usług doradczych można uznać za mające bezpośredni wpływ na innowacyjność, której wspieranie jest elementem celu szczegółowego 1A, pomimo generalnej zgodności realizowanych projektów z priorytetami i celami interwencji.

Za mogące odgrywać istotną rolę we wzmacnianiu szeroko pojętego doradztwa w systemie AKIS można uznać wsparcie dla projektów demonstracyjnych i działań informacyjnych realizowanych w ramach działania M01.2 dotyczących:

- prowadzenia gospodarstwa w systemie rolnictwa ekologicznego (roślinnego lub zwierzęcego) przetwórstwa surowców ekologicznych i marketingu surowców ekologicznych);
- demonstracji z zakresu nowoczesnych technologii chowu i hodowli bydła ras mięsnych;
- demonstracji z zakresu produkcji i wykorzystania krajowych źródeł białka roślinnego na cele paszowe.

Z tej formy z którego skorzystało **10937** odbiorców końcowych. Rozkład tej liczby w podziale na zakresy tematyczne demonstracji przedstawiono na rysunku 8.

Rys. 8. Rozkład liczby ostatecznych odbiorców końcowych projektów demonstracyjnych w układzie tematycznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

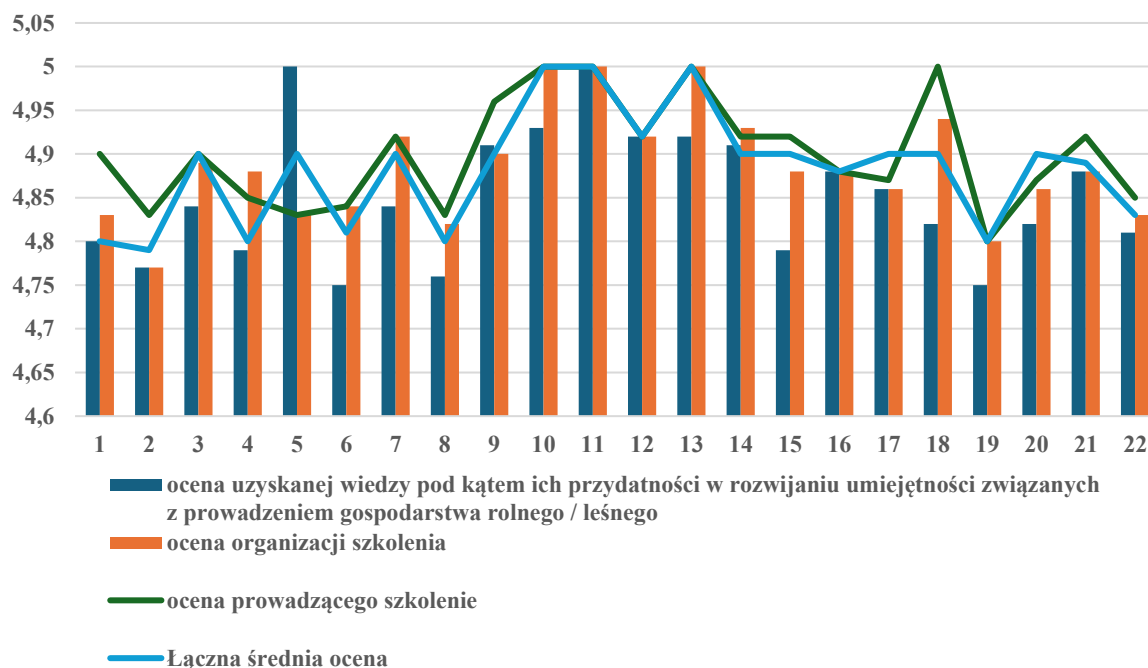
Realizacja jednego z trzech projektów rozpoczęła się w 2022 roku a dwóch kolejnych dopiero w 2023 roku. Najwięcej ostatecznych odbiorców (prawie 60%) skorzystało z demonstracji dotyczących prowadzenia gospodarstwa w systemie rolnictwa ekologicznego. Mając na uwadze towarzyszący im praktyczny wymiar i efektywność przekazu wiedzy szkoda, iż realizacja tych przedsięwzięć rozpoczęła się tak późno a ich zasięg mierzony liczbą odbiorców końcowych jest jak dotychczas stosunkowo skromny. Tego typu operacje mogłyby odgrywać większą rolę we wzmacnianiu doradztwa i włączaniu w system AKIS podmiotów ze sfery nauki i praktyki gospodarczej.

5.3. Ocena jakości i przydatności szkoleń dla rolników i świadczonych im usług doradczych

Ogólny pogląd na temat jakości i przydatności szkoleń dla rolników i świadczonych im usług doradczych dają zanonimizowane zestawienia statystycznego uzyskane z ARiMR dotyczące oceny *ex post* szkoleń dla rolników realizowanych w ramach działań M01.1. *Wsparcie dla działań w zakresie kształcenia zawodowego* i M02.1. *Wsparcie korzystania z usług doradczych*. W syntetycznym ujęciu przedstawiono je odpowiednio na rysunkach 9 i 10.

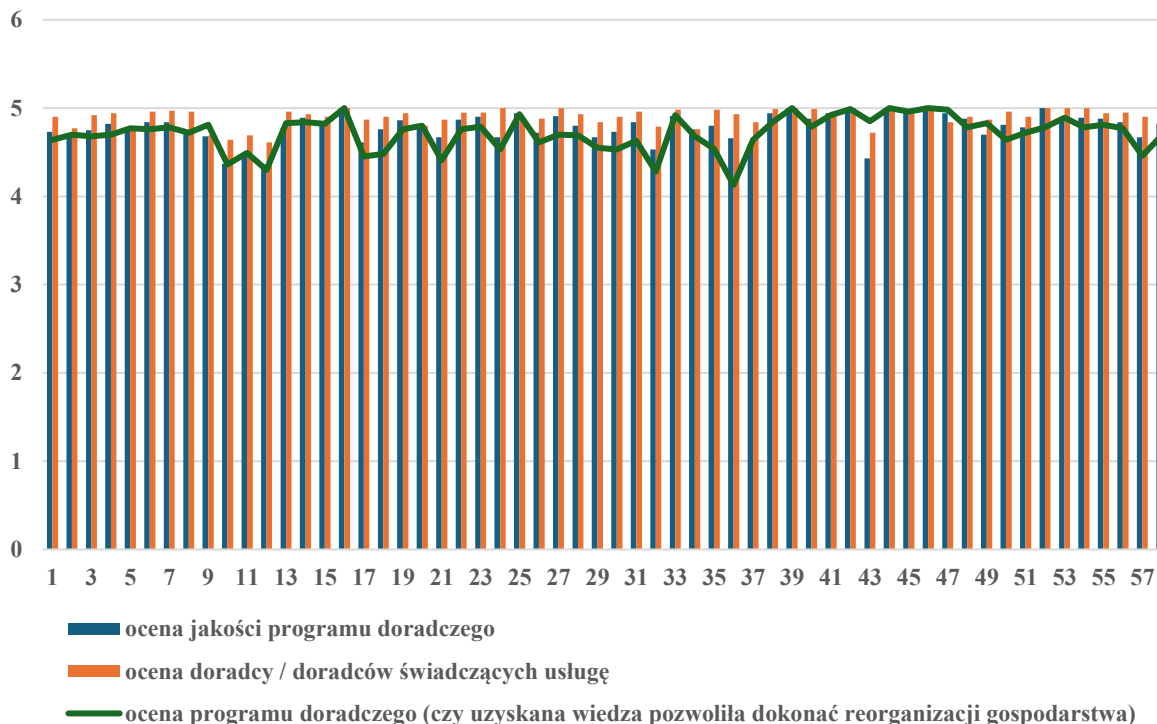
Generalnie, beneficjenci tych form wsparcia bardzo wysoko oceniali zarówno uzyskaną wiedzę, organizację szkolenia, jak i osoby prowadzące szkolenia i realizujące usługi. Średnia ocen dla z każdej tych kategorii nie była niższa od 4,65.

Rys. 9. Zagregowane wyniki ankiet oceny szkoleń wyodrębnione na podstawie zanonimizowanych Wniosków o Płatność dla działania PROW M01.1. Wsparcie dla działań w zakresie kształcenia zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

Rys. 10. Zagregowane wyniki ankiet oceny szkoleń wyodrębnione na podstawie zanonimizowanych Wniosków o Płatność dla działania PROW M02.1. Wsparcie korzystania z usług doradczych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR

6. Aktywność KSOW w realizacji działań potencjalnie służących wzmocnieniu doradztwa i włączaniu doradców w system AKIS

Aktywność KSOW w analizowanym zakresie jest zogniskowana wokół działania M020 – Pomoc techniczna w ramach PROW. Kierunki tej aktywności KSOW są definiowane poprzez kategorie działań KSOW – odrębne od działań PROW. Z powodu odmiennej terminologii wszelkie analizy i zestawienia obarczone są niestety ryzykiem błędu. Relacje między KSOW i wdrażaniem PROW zilustrowano na rysunku 11.

Rys. 11. Schemat relacji PROW i KSOW związany ze szkoleniami

SCHEMAT RELACJI PROW I KSOW 2014-2020 ZW. ZE SZKOLENIAMI

Źródło: opracowanie własne

Merytoryczna analiza 13 kategorii działań KSOW skłania do uznania jedynie 3 z nich jako jakkolwiek powiązanych z usługami szkoleniowymi dla rolników i doradców rolnych. Zgodnie z rysunkiem 11 są to działania 2, 4 i 6. W związku z tym w przeprowadzonej analizie skupiono się właśnie na tych działaniach. Agregowanie wyników nastęrczało jednak trudności gdy poszczególne operacje KSOW w ramach tych działań były raportowane nieprecyzyjnie w ramach kategorii: szkolenia, warsztaty, konferencje, targi, kongresy, wyjazdy studyjne, kiermasze, festiwale, spotkania indywidualne, itd. Co więcej, kategorie te nieraz się przeplatały, a czasami nawet, np. w ramach konferencji były realizowane szkolenia – bez przypisania operacji kategorii szkolenia (przykłady w aneksie, Załącznik 2). Należy nadmienić, że działania KSOW wdrażane były głównie przez jednostki regionalne przypisane do każdego województwa i oddzielnie przez wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

Dla zobrazowania zróżnicowania klasyfikacyjnego, które utrudnia analizę danych, poniżej przytoczono kilka wybranych opisów z załączników i dokumentów KSOW, które były wykorzystywane do opracowania m.in. tabeli 8 i rysunków 11 i 12.

1. Zakres tematyczny spotkań i szkoleń obejmował m.in.:

- *zasady udzielania zamówień publicznych w projektach unijnych realizowanych w ramach PROW 2014–2020,*
- *działanie „Budowa lub modernizacja dróg lokalnych”,*
- *zagadnienia ochrony danych osobowych,*
- *fundusze europejskie w perspektywie 2014–2020.*

2. Uczestnikami szkoleń byli w szczególności: *potencjalni beneficjenci działań PROW 2014–2020, przedsiębiorcy, młodzi rolnicy, przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, dzieci i młodzież z obszarów wiejskich województwa łódzkiego, koła gospodyń wiejskich oraz pszczelarze.*

3. Struktura uczestników w latach 2015–2016:

- *2015 r. – przedstawiciele instytucji wdrażających, urzędów gmin i powiatów, lokalnych grup działania (LGD) oraz potencjalni beneficjenci PROW 2014–2020.*
- *2016 r. – przedstawiciele urzędów gmin i powiatów, osoby planujące prowadzenie punktów „Wieś dla smakoszy”, rolnicy, właściciele gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych, producenci, lokalne grupy działania oraz potencjalni beneficjenci PROW 2014–2020.*

4. Liczba uczestników innych działań szkoleniowych:

- *2015 r. – dotyczyła uczestników dwóch seminariów; wśród interesariuszy znaleźli się rolnicy, uczniowie szkół, pracownicy samorządowi, lokalni przetwórcy żywności, pracownicy spółdzielni socjalnych oraz przedsiębiorcy.*
- *2016 r. – dotyczyła uczestników X Mazowieckiego Kongresu Rozwoju Obszarów Wiejskich (kongres połączony z wizytą studyjną); uczestnikami byli rolnicy, uczniowie szkół, pracownicy samorządowi, lokalni przetwórcy żywności, pracownicy spółdzielni socjalnych, przedsiębiorcy, przedstawiciele branży turystycznej, organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, mieszkańcy obszarów wiejskich oraz koła pszczelarskie.*

Tabela 8. Upowszechnianie informacji o KSOW 2014-2020. Budowanie umiejętności i szkolenia (dane bez ODR-ów)

Województwo	2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	LS/W	LU	LS/W	LU	LS/W	LU	LS/W	LU	LS/W	LU	LS/W	LU	LS/W	LU	LS/W	LU
Dolnośląskie	3	197	4	221	27	1149	20	749	19	LU	1	19	15	427	16	479
Kujawsko-Pomorskie	7	565	77	3775	39	1300	34	1065	37	1400	26	720	14	495	36	1238
Lubelskie	2	440	3	165	5	195	47	993	8	698	34	627	62	1077	50	1112
Lubuskie	1	2	9	390	6	252	8	275	6	281	5	250	14	371	11	178
Łódzkie	0	0	10	1208	31	1356	18	709	33	1171	12	307	23	567	20	410
Małopolskie	3	280	48	1666	62	1736	39	1717	29	1366	18	660	42	1292	44	2254
Mazowieckie	1	31	16	2980	30	2121	20	1905	34	1954	36	542	85	1499	34	1023
Opolskie	4	316	52	1175	10	3450	11	784	52	965	17	417	36	1485	58	1438
Podkarpackie	0	0	4	407	2	302	3	178	1	70	3	106	7	824	33	2088
Podlaskie	3	243	26	1012	17	1496	36	1471	72	2647	40	789	48	1012	53	2572
Pomorskie	1	4	28	1516	22	1858	35	2437	13	294	27	777	39	1120	62	1215
Śląskie	7	329	2	69	7	229	11	853	13	1635	3	112	7	153	2	53
Świętokrzyskie	0	0	5	560	3	197	5	450	2	40	2	333	7	270	11	1035
Warmińsko-Mazurskie	2	218	14	943	2	100	8	1021	11	1715	4	391	36	1092	6	349
Wielkopolskie	6	434	52	5299	22	1199	41	2541	20	1264	16	1169	55	2400	86	3877
Zachodniopomorskie	10	523	35	1440	22	541	32	1448	67	2082	5	492	15	977	38	1811
Suma	50	3582	385	22826	307	17481	368	18596	417	18055	249	7711	505	15061	560	21132

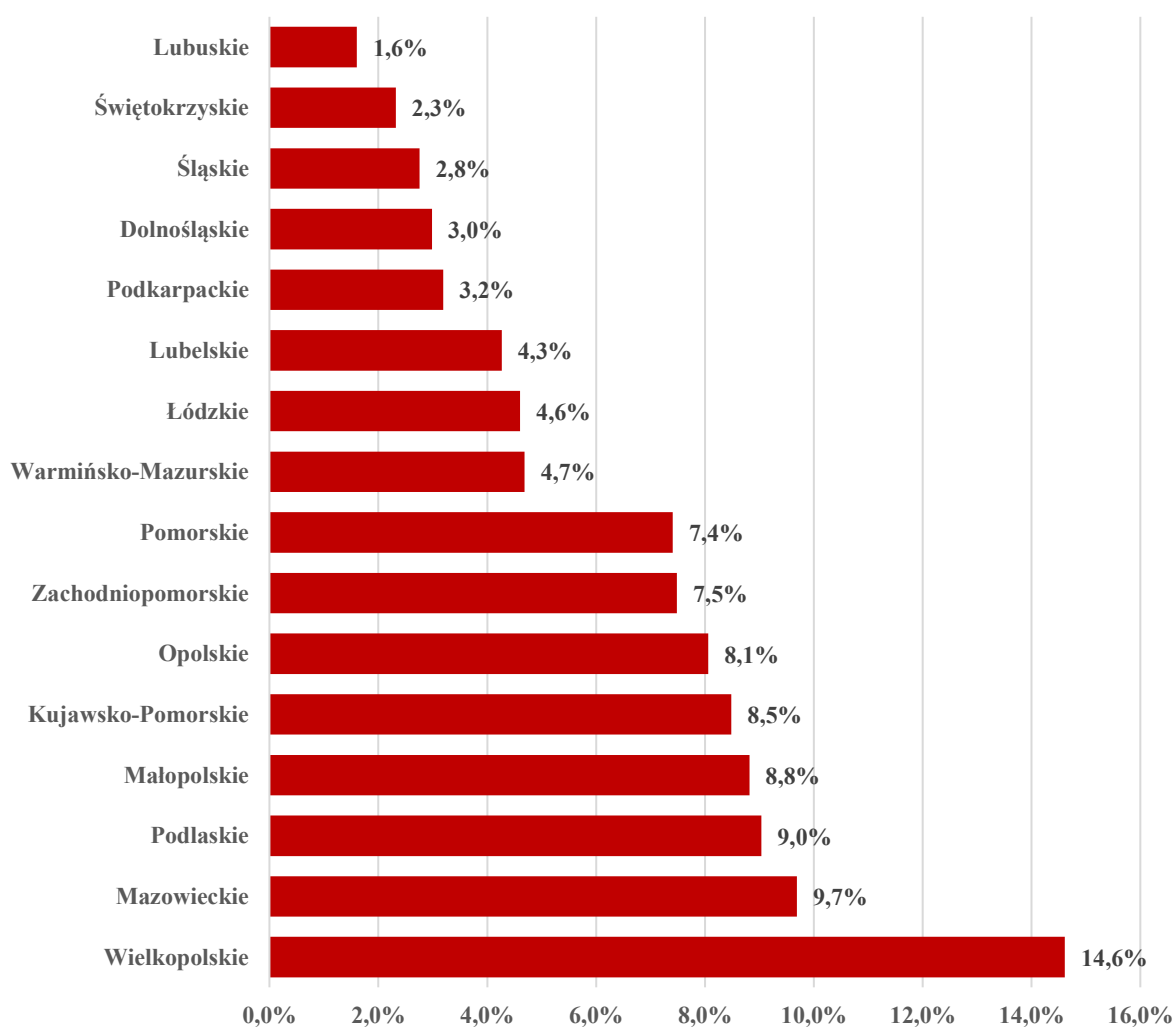
LS/W – Liczba szkoleń/warsztatów

LU – Liczba uczestników

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań KSOW

Na podstawie danych z planów działania i sprawozdań KSOW, przyjmując pewne założenia dotyczące klasyfikacji realizowanych działań, starano się w miarę precyzyjnie ustalić, które z nich mogły służyć wzmocnieniu doradztwa i włączaniu doradców w system AKIS. Pierwsza kategoria to szkolenia (warsztaty) przeprowadzone w ramach upowszechniania informacji o KSOW 2014-2020 (Budowanie umiejętności i szkolenia). W latach 2015-2022 wzięło w nich łącznie **124 444** uczestników. Na rysunku 12 przedstawiono rozkład tej liczby w latach 2015-2022 w przekroju województw.

Rys. 12. Rozkład liczby uczestników szkoleń (warsztatów) przeprowadzonych w ramach upowszechniania informacji o KSOW 2014-2020 (Budowanie umiejętności i szkolenia) według województw w latach 2015-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań KSOW

Jest to liczba znacząca, aczkolwiek merytoryczny charakter i zakres problemowy tych wydarzeń był mocno zróżnicowany. Problematyka spotkań-szkolenia dotyczyła np. zasad udzielania zamówień publicznych w projektach unijnych realizowanych z PROW 2014-2020"

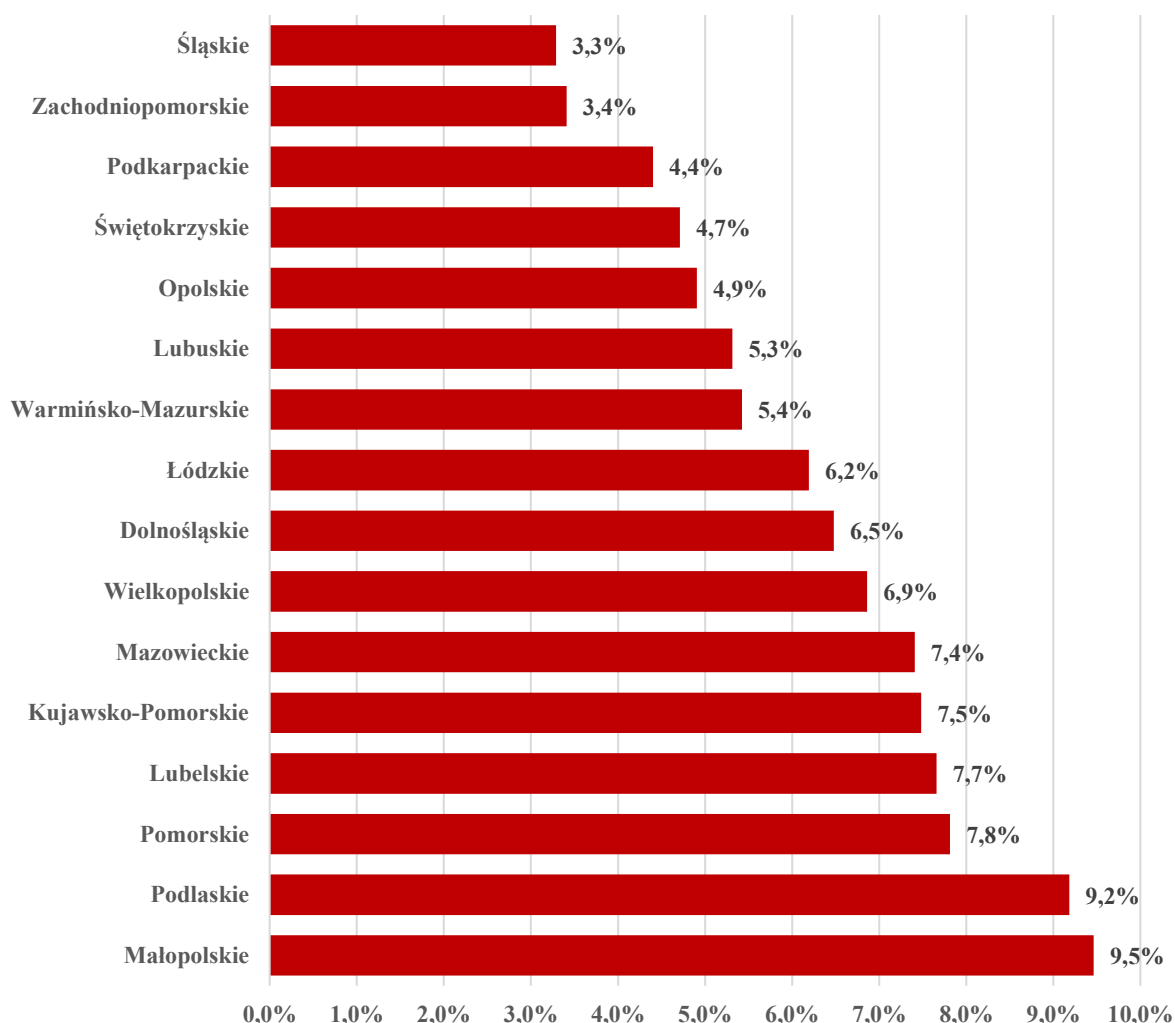
z działania „Budowa lub modernizacja dróg lokalnych”, danych osobowych, czy funduszy europejskich 2014-2020. Były to też szkolenia z obsługi programów komputerowych Corel Draw, Excel, czy generatora wniosków składanych w ramach PROW 2014-2020. Wśród grup interesariuszy oprócz rolników znaleźli się uczniowie szkół, pracownicy samorządowi, lokalni przetwórcy żywności, pracownicy spółdzielni socjalnych, przedsiębiorcy, przedstawiciele branży turystycznej, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedstawicielki kół gospodyń wiejskich, mieszkańcy obszarów wiejskich, koła pszczelarskie. Jak wynika z rysunku 12 aktywność KSOW w tym zakresie była w układzie wojewódzkim silnie zróżnicowana. Jej największe nasilenie miało miejsce w województwie wielkopolskim, zaś najmniejsze (ponad 9-krotnie niższe) w województwie lubuskim.

Druga kategoria działań, którym można przypisać pewien wpływ na wzmacnianie doradztwa i włączanie doradców w system AKIS obejmowała:

- działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich;
- szkolenia i działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla Lokalnych Grup Działania (LGD), w tym zapewnianie pomocy technicznej w zakresie współpracy międzyterytorialnej i międzynarodowej;
- ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju.

Ze względu na heterogeniczny charakter tych działań i brak możliwości sensownego ich zsumowania ich skalę można przedstawić jedynie w ujęciu wartościowym. Łączna kwota środków poniesionych na realizację wymienionych działań w latach 2016-2022 (dla wcześniejszych lat wydatków podawano) wyniosła **119 662 859 zł**. Zilustrowane na rysunku 13 zróżnicowanie wydatkowania w układzie regionalnym jest widoczne, chociaż jest ono słabsze od zróżnicowania liczby szkoleń (warsztatów) przedstawionego na rysunku 8. Największa część tej kwoty przypadła na województwo małopolskie (9,5%) a najmniejsza na województwo śląskie (3,3%). Generalnie, zarówno liczbę szkoleń, warsztatów lub spotkań w ramach operacji zrealizowanych przez KSOW jak i kwotę wynoszącą blisko 120 mln złotych wydatkowaną na działania służące potencjalnie wzmacnianiu doradztwa oraz włączaniu doradców w system AKIS można uznać za znaczące. Niestety sposób agregowania danych i sposób ich raportowania przez KSOW utrudnia, czy wręcz uniemożliwia ocenę jakości i efektywności działań jednoznacznie związanych z wdrażaniem PROW 2014-2020.

Rys. 13. Rozkład kwoty ogółem (w PLN) wydatkowanej na operacje potencjalnie służące wzmocnieniu doradztwa i włączaniu doradców w system AKIS w poszczególnych województwach w latach 2016-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań KSOW

Poza działaniami realizowanymi w ramach KSOW przez jednostki regionalne, swój znaczący udział w realizacji miały także ODR-y – zwłaszcza przy działaniu 2 KSOW, czyli Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich. Jednostki regionalne nie zrealizowały ani jednej operacji zaklasyfikowanej do tego działania KSOW. Zgodnie z tabelą 13 największe środki przeznaczono na działanie 6, a mianowicie kwotę **322 871 977 zł**, zaś na działanie 2. kwotę **193 290 433 zł**.

Tabela 9. Zestawienie liczby i kosztów operacji KSOW realizowanych przez ODR-y związanych ze szkoleniami

Działanie KSOW	Działanie realizowane przez WODR	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	Liczba operacji	Kwota operacji w PLN	SUMA operacji	Suma kwot w PLN
	Opis	2018	2018	2019	2019	2020	2020	2021	2021	2022	2022	2023	2023	2024	2024		
2	Działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich	261	6 608 399	345	9 581 312	487	14 969 432	682	24 944 692	851	36 347 021	964	45 299 588	1 073	55 539 990	4 663	193 290 433
4	Szkolenia i działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla Lokalnych Grup Działania (LGD), w tym zapewnianie pomocy technicznej w zakresie współpracy międzyterytorialnej i międzynarodowej	92	4 210 474	138	6 204 244	154	6 908 180	187	8 650 628	219	10 175 353	245	11 609 960	256	13 495 215	1 291	61 254 054
6	Ułatwianie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich oraz wymiana i rozpowszechnianie rezultatów działań na rzecz tego rozwoju	275	12 011 870	440	22 829 521	542	29 860 803	723	41 712 803	922	56 564 122	1 133	74 350 982	1 179	85 541 876	5 214	322 871 977
	SUMA	628	22830743	923	38615076	1183	51738415	1592	75308122	1992	103086495	2342	131260530	2508	154577080		

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań KSOW

Według informacji dotyczącej liczby szkoleń oraz zakresu tematycznego form podnoszenia wiedzy dla doradców rolniczych realizowanych przez KSOW w ramach PROW 2014–2020, przygotowanej na podstawie dwuletnich planów operacyjnych KSOW przez CDR Oddział w Warszawie w porozumieniu z MRiRW, przeprowadzono łącznie **528** szkoleń. Rozkład tej liczby w podziale na grupy tematów był następujący:

- transfer innowacji, np. działania „Współpraca”, grup operacyjnych, innowacyjnych rozwiązań itp. – **136**;
- zagadnienia związane z produkcją zwierzęcą, dobrostanem zwierząt itp. – **54**;
- zagadnienia związane z produkcją roślinną – **79**;
- pszczoły, pszczelarstwo, produkty pszczele – **41**;
- klimat i środowisko – **61**;
- pozostałe (np. związane z rozwojem obszarów wiejskich, aktywizacją mieszkańców wsi, a także dotyczące krótkich łańcuchów dostaw, przedsiębiorczości na wsi, wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz rolnictwa ekologicznego itp.) – **157**.

W odniesieniu do ocen jakości szkoleń przez beneficjentów KSOW na podstawie corocznych sprawozdań z realizacji działań KSOW z lat 2015–2022 można sformułować następujące spostrzeżenia:

- **2015–2016**

W latach 2015–2016 nie funkcjonował jednolity, ogólnokrajowy system ankiet ewaluacyjnych dla szkoleń KSOW. Prowadzono przede wszystkim ewaluacje strategiczne i systemowe, dotyczące m.in. Strategii komunikacji PROW 2014–2020 oraz systemu monitorowania, a nie masowe badania satysfakcji uczestników poszczególnych szkoleń. W rezultacie brak jest zagregowanych, porównywalnych w skali kraju danych w postaci średnich ocen w skali 1–5.

- **2017**

W 2017 r. po raz pierwszy przedstawiono ogólną ocenę jakości szkoleń. Ze względu na brak jednolitego wzoru ankiet nie było możliwe przygotowanie w pełni porównywalnego zestawienia danych. Mimo to wskazano, że uczestnicy wysoko oceniali poziom merytoryczny i organizacyjny szkoleń – średnie oceny mieściły się w przedziale 4–5 w skali 1–5. Najczęściej zgłaszane uwagi dotyczyły lokalizacji, trudności dojazdu, zbyt małej liczby przykładów praktycznych oraz dużej ilości materiału przekazywanego w krótkim czasie. ARiMR

podkreśliła jednocześnie, że wysoki poziom satysfakcji nie musi przekładać się bezpośrednio na efektywność wdrożeniową.

- **2018**

Rok 2018 był pierwszym, w którym wprowadzono ujednolicony, ogólnokrajowy system ankiet (4 pytania, skala 1–5).

Plan komunikacyjny – 58 szkoleń, 2 544 ankiety; średnie ocen 4,48–4,55.

Operacje własne KSOW – 139 szkoleń, 4 785 ankiet; średnie 4,51–4,62.

Operacje partnerów KSOW – 260 szkoleń, 8 697 ankiet; średnie 4,57–4,63.

Łącznie przeanalizowano 457 działań szkoleniowych i 16 026 ankiet. W żadnej z kategorii średnia nie spadła poniżej 4,50. Zgłaszane uwagi dotyczyły głównie kwestii organizacyjnych (terminy, tempo pracy, objętość materiału, niedobór przykładów praktycznych).

- **2019**

W 2019 r. utrzymano jednolitą metodologię.

Plan komunikacyjny – 46 szkoleń, 1 731 ankiet; średnie 4,45–4,53.

Operacje własne KSOW – 151 szkoleń, 6 608 ankiet; średnie 4,67–4,78.

Operacje partnerów KSOW – 155 szkoleń, 6 392 ankiety; średnie 4,58–4,71.

Łącznie przeanalizowano 352 działania i 14 731 ankiet. Najniższa średnia wyniosła 4,45.

Uwagi uczestników dotyczyły głównie organizacji zajęć (tempo pracy, dostęp do materiałów, liczba przykładów praktycznych, warunki lokalowe).

- **2020**

W 2020 r. zachowano wcześniejszą metodologię (4 pytania, skala 1–5).

Plan komunikacyjny – 19 szkoleń, 3 087 ankiet; średnie 4,42–4,54.

Operacje własne KSOW – 114 szkoleń, 4 228 ankiet; średnie 4,59–4,71.

Łącznie przeanalizowano 133 działania i 7 315 ankiet. W żadnej kategorii średnia nie była poniżej 4,42. Najczęściej wskazywane problemy – szczególnie przy szkoleniach online – dotyczyły kwestii technicznych, zbyt szybkiego tempa pracy, dużej ilości materiału oraz niewystarczającej liczby przykładów praktycznych.

- **2021–2022**

W sprawozdaniach za lata 2021 i 2022 zrezygnowano z centralnej, zagregowanej prezentacji wyników ankiet ewaluacyjnych. Mimo kontynuacji szerokiej działalności szkoleniowej nie publikowano ogólnopolskich średnich ocen w skali 1–5. Możliwe jest, że ankiety były nadal

prowadzone na poziomie poszczególnych jednostek, jednak brak ich zbiorczego ujęcia w dokumentach rocznych.

Podsumowanie za lata 2015–2022

W latach 2015–2022 w ramach KSOW rozwinięto szeroki system szkoleń, warsztatów i działań informacyjno-doradczych. W okresie 2018–2020, kiedy funkcjonował jednolity system ankiet, szkolenia uzyskiwały bardzo wysokie i stabilne oceny – średnio powyżej 4,5/5. Jednocześnie sprawozdania słusznie wskazują, że wysoka satysfakcja uczestników nie jest tożsama z mierzalnymi efektami wdrożeniowymi, co stanowi istotne zastrzeżenie interpretacyjne przy analizie wyników ankietowych.

7. Możliwości doskonalenia i rozwoju AKIS w ramach PS WPR na lata 2023-2027

Wsparcie służące wzmocnianiu doradztwa i włączanie doradców w system AKIS jest kontynuowane w ramach PS WPR na lata 2023-2027. Służą temu głównie:

- Szkolenia podstawowe dla rolników,
- Kompleksowe doradztwo rolnicze,
- Doskonalenie zawodowe kadr doradczych,
- Wsparcie gospodarstw demonstracyjnych.

Szkolenia dla rolników obejmowały takie tematy jak:

- Ekoschemat – dobrostan zwierząt;
- Ekoschematy – wymogi i płatności w realizacji praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu, środowiska i dobrostanu zwierząt;
- Normy i wymogi warunkowości;
- Współpraca rolników – produkcja rolna;
- Zakwaszenie i wapnowanie gleb;
- Zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi takimi jak: woda, gleba, powietrze, klimat w kontekście wdrażania interwencji PS WPR na lata 2023–2027 „Inwestycje przyczyniające się do ochrony środowiska i klimatu”.

Na dzień 02.11.2025 w szkoleniach wzięło udział **59576** uczestników. Dominowało uczestnictwo w szkoleniach na temat ekoschematów (56%). Następne w kolejności były szkolenia dotyczące *Norm i wymogów warunkowości* (24%). Z tematyką szkoleń powiązany był zakres zrealizowanych usług doradczych, których łączna liczba wyniosła **53557**.

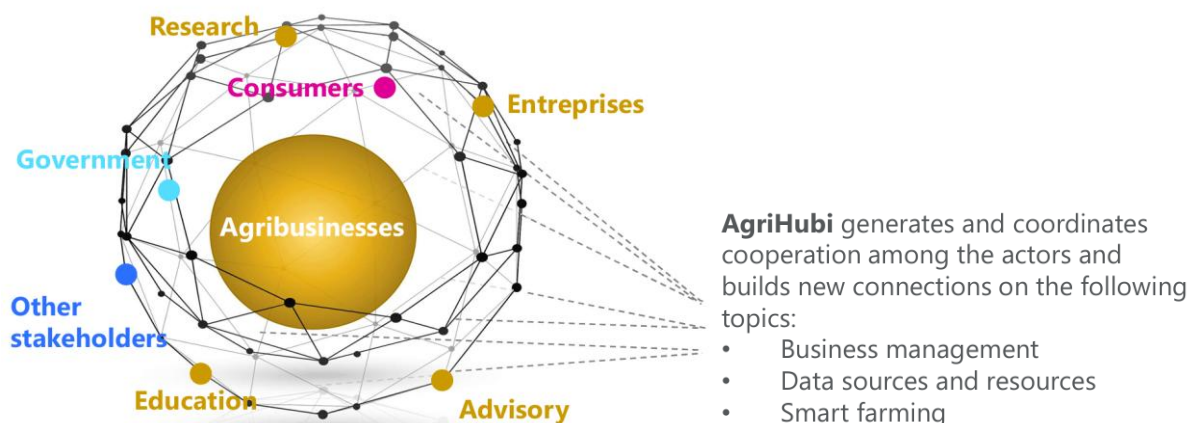
Doskonalenie zawodowe kadr doradczych realizowano poprzez następujące szkolenia:

- podstawowe specjalizacyjne dla doradców rolniczych w zakresie specjalizacji rolnośrodowiskowej;
- uzupełniające dla doradców rolniczych pn. *Aktualizacja wiedzy doradców rolniczych w zakresie metodyk doradzania i ekoschematu Dobrostan zwierząt*;
- uzupełniające dla ekspertów przyrodniczych pn. *Zobowiązania w ramach interwencji związanych ze środowiskiem i klimatem dotyczące zakresu działania ekspertów przyrodniczych w 2024 r.*

W szkoleniach tych uczestniczyło **4531** osób. Podobnie jak w wypadku dwóch wcześniej wymienionych interwencji problemowy charakter tych szkoleń został podporządkowany głównie wymogom wynikającym z zasad wdrażania WPR. Generalnie, realizowane dotychczas interwencje nie mają czytelnych znamion wskazujących na ich bezpośredni wpływ na rozwój AKIS z udziałem doradztwa służącego wzrostowi innowacyjności i rynkowej konkurencyjności gospodarstw rolnych. Szkolenia dla doradców i usługi doradcze oraz szkolenia dla rolników prowadzone przez doradców, czy projekty GO EPI, w których uczestniczą doradcy powinny jednak wywierać korzystny wpływ na rozwój AKIS i włączanie doradców w jego funkcjonowanie

W tym kontekście warto zwrócić uwagę na podejście do rozwoju AKIS stosowane w innych krajach UE. Przykładem innowacyjnego rozwiązania w tym zakresie jest Finlandia, w której AKIS jest rozwijany w formie sieciowego „Hubu Kompetencji” (AgriHubi–Farm Business Competence Network) utworzonego w 2021 roku. Konceptyjny obraz tego rozwiązania przedstawiono na rysunku 14.

Rys. 14. Struktura AgriHubi w Finlandii

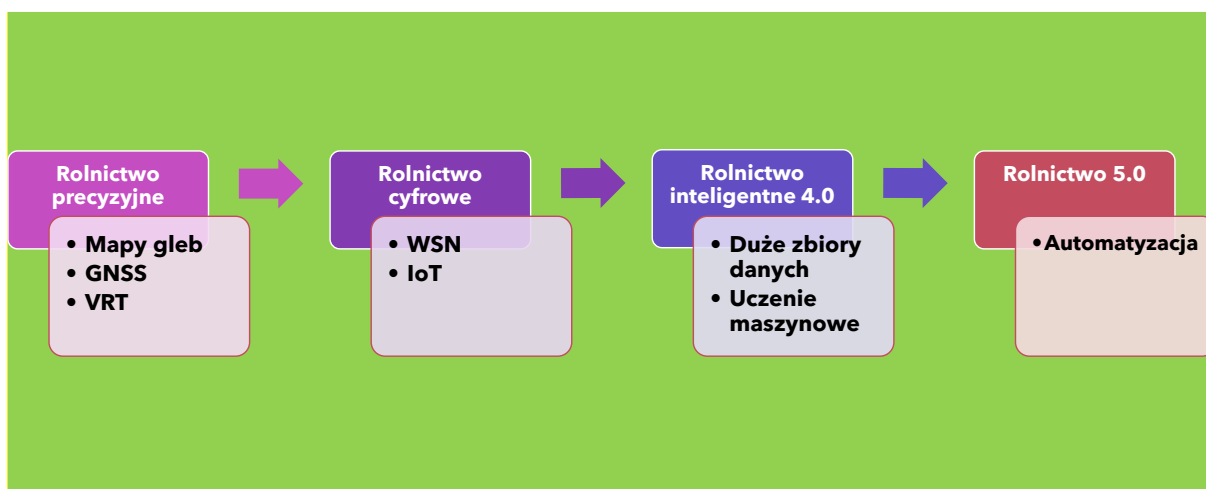
Źródło: *The Natural Resources Institute Finland – Luonnonvarakeskus (Luke)*

Kreowaniu odpowiedniej wiedzy w ramach takiego systemu powinno służyć badanie i analiza obiektywnie ustalanych potrzeb szkoleniowych doradców rolniczych i rolników mające charakter rekursywnego procesu składającego się z następujących etapów:

- przygotowanie w postaci zebrania odpowiednich informacji o problemach wymagających rozwiązania;
- postawienie hipotez;
- badanie (opracowanie metod i narzędzi badawczych, przeprowadzenie badania oraz zestawienie wyników z przeprowadzonego badania);
- sformułowanie tez i opracowanie programu szkoleniowego
- ewaluacja przeprowadzonych szkoleń (weryfikacja tez).

W procesie analizy potrzeb szkoleniowych można wykorzystać różnorodne metody, takie jak ankiety, wywiady, obserwacje czy analizy danych. Każda z tych technik pozwala na uzyskanie wartościowych informacji na temat oczekiwań i wymagań przyszłych uczestników szkoleń. W szczególności chodzi o identyfikację luki wiedzy i kompetencji „co wiemy i umiemy, a co powinniśmy wiedzieć i umieć”. Z jednej strony polega to na ustaleniu co zainteresowani chcieliby wiedzieć i umieć (wywiady, fora dyskusyjne, konsultacje etc.), a z drugiej na sprawdzeniu co wiedzą i umieją (obserwacje, testy kompetencyjne). Mając na uwadze aktualne wyzwania i trendy w rolnictwie związane głównie z dynamicznie postępującą cyfryzacją nabywana wiedza i kompetencje powinny przede wszystkim umożliwiać doradcom rolniczym, a w szczególności producentom rolnym efektywne funkcjonowanie w zmieniającym się otoczeniu technologicznym, którego ewolucję zilustrowano na rysunku 15.

Rys. 15. Ewolucja współczesnych praktyk wytwórczych w rolnictwie z zastosowaniem rozwiązań cyfrowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie O'Donoghue, T., Minasny, B. & McBratney, A.

Działania edukacyjne na rzecz wsparcia doradztwa oraz rozwoju system AKIS powinny w jak największym stopniu zawierać komponenty odzwierciedlające kierunek tej ewolucji jakim jest automatyzacja.

Podsumowanie

Wzmacnianie doradztwa to podnoszenie zdolności instytucji i doradców do efektywnego przekazywania wiedzy, wspierania wdrożeń i łączenia praktyki z badaniami poprzez szkolenia, dostęp do wyników badań, narzędzia komunikacji i stabilne finansowanie. Wzmacnianie doradztwa i lepsze włączanie doradców w system AKIS powinno skutkować wzrostem doradztwa praktycznego, szybszym wdrażaniem innowacji, silniejszymi powiązaniem między nauką a rolnictwem. Niewątpliwie środki WPR odegrały w tym procesie istotną rolę umożliwiając finansowanie szkoleń i usług doradczych. Należy mieć jednak na uwadze to, że zarówno kształcenie doradców rolniczych (szkolenia, studia podyplomowe) jak i szkolenia dla rolników oraz świadczone i w ramach PROW 2014–2020 ukierunkowane były w dużej mierze na przekaz elementarnej wiedzy. Niewiele było kształcenia i doradztwa specjalistycznego służącego rozwijaniu nabierających obecnie kluczowego znaczenia kompetencji cyfrowych determinujących innowacyjność.

Przesunięcia realizacji analizowanych działań w czasie spowodowało, że niektóre zaplanowane szkolenia mogły tracić na aktualności w wyniku szybko zachodzących zmian zasobów dostępnej wiedzy. Dostrzega się też powielanie tematyki co wskazuje, że nabierały one rutynowego charakteru odzwierciedlając nie tyle faktyczne potrzeby, co możliwości łatwej realizacji przez podmioty edukacyjne. Sądząc po tematyce szkoleń możliwości wykorzystania wsparcia w tym zakresie mogły być lepiej ukierunkowane pod kątem potrzeb wynikających z dokonującego się postępu technologicznego w rolnictwie i jego otoczeniu.

Dotychczasowe podejście do roli doradztwa i szkoleń doradców ulega dezaktualizacji. Należy dostrzegać, że funkcje doradcze realizowane są coraz częściej z użyciem rozwiązań cyfrowych, z jednej strony wspomagając doradców, a z drugiej zastępując niejednokrotnie osobisty kontakt doradcy z rolnikiem. Przykładem poszukiwania i stosowania takich rozwiązań w kraju jest Platforma doradcza eDWIN (Internetowa Platforma Doradztwa i Wspomagania Decyzji w Integrowanej Ochronie Roślin).

Tworzeniu i wdrażaniu tego typu innowacyjnych pomysłów nie sprzyjają, jednakże istotne ograniczenia w postaci słabych powiązań między nauką a praktyką, braku wystarczającej liczby wyspecjalizowanych doradców i brokerów innowacji. W obecnych warunkach krajowe ośrodki akademickie mają w sferze rolnictwa pod tym względem niezbyt wiele do zaoferowania.

Wskazują na to m. in. wyniki analiz działalności akademickich Centrów Innowacji i Transferu Technologii (*Rola akademickich ośrodków innowacji w transferze technologii*). Zwłaszcza w odniesieniu do rolnictwa system cechuje fragmentaryczność oraz różnice regionalne w dostępie do wiedzy i finansowania, a bariery organizacyjne i kulturowe na poziomie gospodarstw (opór przed zmianą, ograniczone zasoby) dodatkowo utrudniają szybką adaptację nowych rozwiązań. Takie otoczenie osłabia motywacje młodych osób do podjęcia pracy jako doradcy rolniczy, których – jak wynika z różnych badań, oprócz uniwersalnych czynników materialnych (wynagrodzenie) do pracy w tym zawodzie skłania pasja do rolnictwa i środowiska, chęć pomagania innym, praca w terenie i kontakt z ludźmi, względna stabilność zatrudnienia, a także rozwój zawodowy i dostęp do innowacji (*Plany edukacyjne, zawodowe i życiowe młodzieży kończącej szkoły rolnicze, Engaging a new generation of agricultural professionals is critical to Europe's farming future*).

W dążeniu do wzmocnienia doradztwa w AKIS należy położyć większy nacisk na rolę brokerów innowacji i sieci doradczych poprzez stałe finansowanie szkoleń i współpracy z instytutami badawczymi, jak również zwiększyć liczbę praktycznych programów demonstracyjnych i grup operacyjnych łączących rolników, naukę i przedsiębiorstwa. Niezbędne jest dalsze systematyczne finansowanie kształcenia doradców, tworzenie brokerstw wiedzy działających na szczeblu lokalnym, lepsze monitorowanie efektów wdrożeń oraz tworzenie zachęt do współpracy międzysektorowej. Służyć może temu tworzenie zespołów doradców współpracujących z uczelniami i instytutami badawczymi w celu szybkiego testowania nowych rozwiązań w warunkach produkcyjnych. Doświadczenia międzynarodowe wskazują też na pozytywne efekty zacieśnienia współpracy pomiędzy partnerami systemu AKIS, podnoszenia kwalifikacji i umiejętności kadr zaangażowanych w wymianę wiedzy i innowacji oraz zapewnienie dostępności profesjonalnych usług doradczych i szkoleniowych poprzez rozwój platform oraz wykorzystania narzędzi ICT (w tym metod AI) w wymianie wiedzy i innowacji.

Kończąc, należy zaznaczyć, że trudności związane z uzyskaniem odpowiednich danych dotyczących realizacji analizowanych działań, gromadzonych przez instytucje i podmioty odpowiedzialne za ich wdrażanie, uniemożliwiły dostatecznie wyczerpujące ustosunkowanie się do wszystkich postawionych kwestii ewaluacyjnych. Na tym tle nasuwa się podstawowa rekomendacja dotycząca konieczności zapewnienia standaryzacji gromadzenia i przetwarzania danych oraz ich odpowiedniej interoperacyjności umożliwiającej transparentne wykorzystanie do celów analitycznych. Rozwiązania w obecnej formie ograniczają się do spełnienia wymogów sprawozdawczości i nie pozwalają ani na bieżące monitorowanie realizowanych

działań szkoleniowych i doradczych, ani ich wnikliwą ewaluację. W konsekwencji nie dają one możliwości w miarę czytelnego określenia efektywności wydatkowania przeznaczonych na nie środków jak i stopnia wpływu wywieranego na funkcjonowanie i doskonalenie AKIS.

Źródła

1. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
2. O'Donoghue, T., Minasny, B. & McBratney, A. *Digital Regenerative Agriculture. npj Sustain. Agric.* 2, 5 (2024). <https://doi.org/10.1038/s44264-024-00012-6>
3. Kijewska-Dąbrowska, I., Lipiec, K. (red.) *Rola akademickich ośrodków innowacji w transferze technologii*. Ośrodek Przetwarzania Informacji – Instytut Badawczy, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, (2012).
4. Jurkiewicz, A., Bujak, F. *Plany edukacyjne, zawodowe i życiowe młodzieży kończącej szkoły rolnicze*. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*, (2012), Tom 18, Nr 1, 13-17.
5. *Engaging a new generation of agricultural professionals is critical to Europe's farming future*. https://www.farming.co.uk/news/engaging-a-new-generation-of-agricultural-professionals-is-critical-to-europes-farming-future?utm_source

Aneks
Załącznik 1

Formularz ankiety skierowanej do doradców z ODR biorących udział w szkoleniach organizowanych w ramach wdrażania PROW 2014-2020

1. W ilu szkoleniach organizowanych w ramach wdrażania PROW 2014-2020 brała Pani/Pan udział?

Podaj liczbę: ____

2. Jakiej tematyki dotyczyły szkolenia, w których brała Pani/Pan udział?

Wymień maksymalnie trzy wybrane tematy:

A. _____

B. _____

C. _____

3. W jakim stopniu udział w szkoleniach przyczynił się do wzrostu Pani/Pana kompetencji doradczych? (zaznacz właściwe)

Żadnym	Niewielkim	Umiarkowanym	Wysokim	Bardzo wysokim

4. Jakie tematy szkoleń uważa Pani/Pan za najbardziej przydatne w podnoszeniu kompetencji doradców rolniczych obecnie lub w przyszłości?

Wymień maksymalnie trzy przykłady tematów:

D. _____

E. _____

F. _____

5. Jak ocenia Pani/Pan swoją wiedzę na temat systemu AKIS i znajomość jego funkcjonowania w Polsce

Znikoma	Niedostateczna	Dostateczna	Dobra	Bardzo dobra

Metryczka:

Wiek

Poniżej 30 lat	31-40 lat	41-50 lat	51-60 lat	Powyżej 60 lat

Wykształcenie (rodzaj i profil, np. wyższe rolnicze): _____

Załącznik 2

Zestawienia przykładowych operacji realizowanych przez KSOW w ramach działania 2

Działanie KSOW	Nazwa/tytuł operacji	Cel, przedmiot i temat operacji	Forma realizacji operacji	Wskaźniki monitorowania realizacji operacji
				Wskaźnik
2	Racjonalne gospodarowanie wodą w rolnictwie i na obszarach wiejskich	Celem operacji jest upowszechnianie wiedzy i dobrych praktyk w zakresie racjonalnego gospodarowania wodą w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Dodatkowo operacja przyczyni się do rozwoju współpracy oraz sieci kontaktów między lokalnym społeczeństwem, a instytucjami i urzędami, w zakresie gospodarki wodnej na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb rolnictwa. Operacja ta będzie, obejmować swym zasięgiem województwo kujawsko-pomorskie. Zakres tematyczny operacji obejmie takie zagadnienia jak: funkcjonowanie urzędów wodnych, planowanie inwestycji związanych z budową i utrzymaniem urządzeń melioracyjnych, dostępność środków finansowych na realizację inwestycji w zakresie nawadniania i gospodarowania wodą, działalności organizacji i zrzeszeń działających na rzecz gospodarowania wodą. Dodatkowo operacja będzie miała na celu promowanie współpracy oraz sieciowanie nowopowstałych podmiotów działających w województwie na rzecz wody.	Przedmiotem operacji będzie cykl szkoleń odbywających się w każdym powiecie w województwie, mających na celu upowszechnianie wiedzy i dobrych praktyk nt. racjonalnej gospodarki wodą. Temat ten będzie także realizowany podczas wyjazdu studyjnego oraz będzie przedmiotem wydawnictwa. Dodatkowo, w celu promocji i doskonalenia współpracy zaplanowano warsztaty sieciujące dla podmiotów działających na rzecz wody w województwie. Całość zostanie podsumowana na konferencji wieńczącej operację.	konferencja
				szkolenia
				wydawnictwo
				warsztaty
				wyjazd studyjny
2	Mistrz serowarstwa	Celem operacji jest podniesienie poziomu wiedzy z zakresu serowarstwa wśród rolników produkujących i sprzedających produkty mleczne na lokalnym rynku oraz wymiany wiedzy i doświadczeń, identyfikacja bieżących problemów z zakresu serowarstwa oraz poszukiwanie możliwości ich rozwiązania.	Przedmiotem operacji są warsztaty serowarskie dla lokalnych producentów zajmujących się przetwórstwem mleka działających w ramach RHD lub MLO. KPODR Minikowie był inicjatorem wielu projektów, warsztatów, szkoleń z zakresu serowarstwa. Dzięki temu wielu rolników posiadających krowy mleczne zainteresowało się produkcją serów oraz innych przetworów mlecznych. Posiadają oni podstawową wiedzę i funkcjonują na lokalnym rynku, gdzie panuje jednak duża konkurencja. Aby się utrzymać producenci muszą się wyróżnić wprowadzając nowe produkty bądź ulepszyć te, które już produkują. Potrzebują specjalistycznej, bardziej zaawansowanej wiedzy, innowacyjnych rozwiązań z zakresu serowarstwa. Umożliwi to cykl warsztatów prowadzonych przez uznanych producentów, szkoleniowców, praktyków z zakresu produkcji różnych gatunków serów. Specjalistyczne warsztaty będą okazją do wymiany wiedzy i doświadczeń między serowarami, doradcami rolnymi oraz mogą stać się płaszczyzną poszukiwania partnerów do przyszłej współpracy.	warsztaty
2				warsztaty

	Świadome i bezpieczne przetwórstwo żywności pochodzenia zwierzęcego.	Celem operacji jest podniesienie poziomu wiedzy z zakresu innowacyjnych rozwiązań w produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego. Podczas realizacji operacji wskazane będą rozwiązania mające wpływ na poprawę bezpieczeństwa i zdrowia konsumentów oraz ograniczenie strat żywności. Projekt będzie płaszczyzną wymiany wiedzy i doświadczeń, identyfikacji bieżących problemów małych przetwórców oraz poszukiwanie możliwości ich rozwiązania.	Przedmiotem operacji będą szkolenia, warsztat oraz konferencja. Szkolenia będą obejmowały swoją tematyką kulinarne wykorzystanie wołowiny wysokiej jakości oraz technologię wytwarzania wędlin regionalnych, jak i rozbiór półtuszy wieprzowych. Przeprowadzone będzie szkolenie "HACCP w małym zakładzie przetwórczym" podnoszący kompetencje uczestników z zakresu bezpieczeństwa żywności. Zwieńczeniem całej operacji będzie konferencja, gdzie poruszane będą tematy związane innowacyjnym i bezpiecznym przetwórstwem, zakończona dyskusją.	szkolenie konferencja
2	Innowacje w ziołarstwie i kosmetyce naturalnej	Celem operacji jest przekazanie najnowszej wiedzy z zakresu dobroczynnego zastosowania ziół w gospodarstwie domowym, kosmetyce oraz wykorzystanie ich w praktyce rolniczej, a także pokazanie nowych metod wytwarzania naturalnych kosmetyków wysokiej jakości. Operacja ma za zadanie: - promować nowe rozwiązania związane z generowaniem dodatkowego dochodu na obszarach wiejskich; - wzrost dochodu małych gospodarstw, przedsiębiorczości oraz promocję wsi jako miejsca do życia i rozwoju zawodowego; - nawiązanie kontaktów między uczestnikami operacji.	W ramach operacji zostanie przeprowadzony wyjazd studyjny, który pokaże w teorii i praktyce najnowszą wiedzę z zakresu zastosowania ziół w gospodarstwie domowym oraz wytwarzania naturalnych kosmetyków. W trakcie wyjazdu odbędą się wykłady na temat roślin leczniczych oraz warsztaty z tworzenia mieszanek ziołowych o specjalistycznych właściwościach. Wyjazd studyjny odbędzie się do woj. podlaskiego, gdyż region ten słynie z tradycji ziołarskiej i bogatej wiedzy na temat właściwości ziół, tworzenia leczniczych mieszanek ziołowych stosowanych w gospodarstwie domowym, kosmetyce oraz praktyce rolniczej, a także z tworzenia naturalnych kosmetyków. W trakcie wyjazdu odbędą się wizyty w miejscach związanych z tematyką wyjazdu.	wyjazd studyjny
2	Dobre praktyki w organizacji krótkich łańcuchów dostaw żywności	Operacja zapewni transfer wiedzy i innowacji w zakresie krótkich łańcuchów dostaw oraz zapewni zdobycie najnowszej wiedzy na temat wytwarzania i wprowadzania na rynek produktów regionalnych, lokalny, tradycyjnych w zgodzie z obowiązującym prawem, a także pokaże najnowsze metody i formy sprzedaży ww. produktów. Operacja ma za zadanie: – wymianę doświadczeń oraz nawiązanie kontaktów z doświadczonymi producentami; – promowanie krótkich łańcuchów dostaw w oparciu o lokalną żywność; – skracanie łańcucha żywnościowego poprzez bezpośrednią sprzedaż produktów rolnych; – prezentacja innowacyjnych rozwiązań w zakresie sprzedaży i dystrybucji produktów rolnych wysokiej jakości; – budowanie sieci kontaktów w zakresie wdrażania innowacji na obszarach wiejskich.	W ramach operacji zostanie przeprowadzony wyjazd studyjny, który poszerzy wiedzę uczestników w zakresie wytwarzania i wprowadzania na rynek produktów regionalnych, lokalny, tradycyjnych w zgodzie z obowiązującym prawem oraz dobrych praktyk sprzedaży z uwzględnieniem krótkich łańcuchów dostaw. Wyjazd studyjny pozwoli na zdobycie wiedzy praktycznej i wymiany doświadczeń z producentami żywności wysokiej jakości. Dzięki operacji zostaną nawiązane kontakty między uczestnikami, co może zaowocować nawiązaniem dłuższej współpracy i wprowadzeniem nowych rozwiązań do łódzkich gospodarstw. Wyjazd studyjny odbędzie się do woj. małopolskiego, gdyż region ten słynie z wytwarzania produktów regionalnych, lokalny, tradycyjnych oraz z dobrych praktyk wprowadzania tych produktów na rynek.	wyjazd studyjny
2				szkolenie

	„Od pola do stołu” – promocja żywności lokalnej	Celem operacji jest promocja produktów lokalnych poprzez wspieranie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego oraz systemów jakości żywności z uwzględnieniem sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw żywności a także wsparcie budowy sieci kontaktów i wymiana wiedzy fachowej.	Przedmiotem operacji jest organizacja czterech szkoleń teoretyczno-warsztatowych z zakresu wykorzystania rodzimych ras zwierząt w przetwórstwie lokalnym.	
2	Promocja i sprzedaż produktów tradycyjnych i lokalnych	Celem operacji jest promocja produktów lokalnych oraz wsparcie ich sprzedaży w ramach krótkich łańcuchów dostaw żywności oraz innych form bezpośredniego dostarczenia produktów żywnościowych do konsumenta z uwzględnieniem produktu tradycyjnego i agroturystyki "Produkt lokalny marką regionu". Ponadto operacja wspiera nawiązywanie kontaktów i wymianę wiedzy fachowej pomiędzy różnymi grupami interesariuszy.	Przedmiotem operacji będzie organizacja stoiska informacyjno - promocyjnego prezentującego dziedzictwo kulinarne regionu z udziałem producentów budujących lokalną markę. Stoisko zorganizowane będzie podczas wystawy rolniczej "Agropromocja" w roku 2022. Szacuje się, że w wystawie weźmie udział około 30 000 osób (dane na podstawie lat ubiegłych). Częścią wydarzenia będzie panel tematyczny z udziałem ekspertów reprezentujących instytucje okołorolnicze wspierające sprzedaż w ramach krótkich łańcuchów dostaw. Ponadto przygotowana zostanie degustacja produktów lokalnych oraz pokaz gotowania. W trakcie wydarzenia zrealizowane zostaną również transmisje w telewizji naziemnej o zasięgu regionalnym. Zapowiedzią wydarzenia będzie nagranie oraz emisja w telewizji naziemnej o zasięgu regionalnym trzech reportaży telewizyjnych prezentujących potencjał obszarów wiejskich w tym: agroturystyki, produktu tradycyjnego oraz dziedzictwa kulinarnego.	stoisko informacyjno-promocyjne audycja telewizyjna transmisje telewizyjne (na żywo)
2	Kobieta innowacyjna a przedsiębiorczość na obszarach wiejskich	Celem operacji jest wspieranie przedsiębiorczości wśród kobiet na obszarach wiejskich w szczególności poprzez wymianę wiedzy i doświadczeń w zakresie ekonomii społecznej, prezentowanie pozytywnych przykładów oraz wzmocnienie sieci kontaktów pomiędzy osobami i podmiotami zaangażowanymi we wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w szczególności w zakresie kreowania lokalnej marki.	Przedmiotem operacji jest organizacja seminarium mającego na celu aktywizację społeczności lokalnych oraz przeprowadzenie konkursu innowacyjnych rozwiązań w obszarze lokalnej przedsiębiorczości.	seminarium konkurs
2	Innowacyjne rozwiązania w procesie konserwacji pasz i żywienia bydła mlecznego	Celem operacji jest podniesienie jakości działań przy produkcji mleka poprzez propagowanie dobrych praktyk rolniczych na obszarach wiejskich, co przyczyni się do poprawy zdrowotności zwierząt i lepszej wydajności mleka. Operacja zakłada wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, a także działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla doradców i służb wspierających wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich, dzięki poszerzaniu wiedzy na temat chowu i hodowli bydła mlecznego i produkcji żywności przez rolników.	Przedmiotem operacji jest organizacja konferencji dla 70 uczestników, która wpłynie na poszerzenie wiedzy z zakresu żywienia i konserwacji pasz w chowie i hodowli bydła mlecznego, co w konsekwencji będzie miało wpływ na poprawę produktywności zwierząt.	konferencja
2				konferencja

	VIII Mazowiecka Konferencja Pszczelarska „Ratujmy Pszczoły”	<p>Głównym celem operacji jest zapoznanie pszczelarzy, mieszkańców obszarów wiejskich, doradców, z innowacyjnymi rozwiązaniami w zakresie gospodarki pasiecznej oraz zwalczania chorób i szkodników pszczoł. Pszczoła miodna i inne owady zapylające są wskaźnikiem utrzymania na odpowiednim poziomie bioróżnorodności. Spadek populacji tej grupy owadów ma wysoce negatywne oddziaływanie na produkcję rolniczą poprzez zachwianie równowagi w ekosystemie. Konsekwencją tego stanu są obniżki plonów w rolnictwie, a tym samym coraz wyższe koszty ekonomiczne w gospodarstwach produkcyjnych. Aby w sposób istotny móc wpłynąć na poprawę ekonomiki rolniczej ważne są oddolne inicjatywy w postaci spotkań w formie konferencji, gdzie kadra naukowa ma możliwość przekazywania wiedzy do praktyki a pszczelarze, rolnicy, doradcy wymienić się doświadczeniami. Grupa docelowa będzie miała szansę wypracowania odpowiednich innowacyjnych rozwiązań, aby zahamować ten negatywny trend.</p>	<p>W ramach operacji zostanie zorganizowana jedna konferencja, dzięki której zostaną przybliżone zagadnienia z zakresu innowacyjnej gospodarki pasiecznej, zwalczania chorób i szkodników pszczoł oraz wsparcia rynku produktów pszczelich. Wybrana tematyka wykładów przyczyni się do utrzymania w lepszej kondycji zdrowotnej rodzin pszczelich, co za tym idzie ograniczenia wymierania rodzin pszczelich, poprawy jakości produktów pszczelich, zwiększenia dochodów gospodarstw jak również do utrzymania równowagi ekosystemowej środowiska. Dodatkowo podczas konferencji każdy uczestnik otrzyma nasiona roślin miododajnych w celu uzyskania realnego wpływu na zwiększenie bioróżnorodności pożytków pszczelich</p>	
2	Wsparcie innowacyjnych działań w ramach działalności pozarolniczej	<p>Celem operacji jest transfer wiedzy i wdrażanie innowacji na obszarach wiejskich w zakresie produkcji żywności w warunkach domowych w ramach krótkich łańcuchów żywnościowych. Operacja będzie stanowiła wsparcie innowacyjnych działań w ramach działalności pozarolniczej mieszkańców obszarów wiejskich. Operacja zakłada działania na rzecz tworzenia sieci kontaktów dla podmiotów, które będą wdrażać innowacyjne sposoby na poprawę dochodowości gospodarstw rolnych, poprzez bezpośrednie zaangażowanie w niej różnych podmiotów - doradcy, rolnicy, przedstawiciele organizacji pozarządowych, KGW.</p>	<p>W ramach operacji zostaną zorganizowane trzydniowe praktyczne warsztaty z zakresu przetwórstwa mięsa. Uczestnicy naberą praktyczne umiejętności wraz z niezbędną wiedzą teoretyczną w zakresie klasyfikacji mięsa, peklowania surowców, doboru składników i mięsa, receptur wraz ze wsparciem instruktora. W kosztach organizacji warsztatów zawarto koszt noclegu, pełnego wyżywienia, materiałów oraz warsztatów. Rezultaty operacji zostaną upowszechnione w formie artykułu na stronie internetowej www.modr.mazowsze.pl</p>	warsztaty
2	Małe przetwórstwo w gospodarstwie rolnym	<p>Celem operacji jest wyposażenie odbiorców w wiedzę w zakresie przetwórstwa wędlin dojrzewających, przetwórstwa serów i produkcji winiarskiej na niewielką skalę. Poprzez promowanie małego przetwórstwa operacja wspiera tworzenie krótkich łańcuchów dostaw. Operacja przyczyni się do pozyskiwania nowych partnerów Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich.</p>	<p>Przeprowadzenie 2 dniowego szkolenia o złożonym zakresie tematycznym dot. dobrych praktyk w uprawie winorośli i produkcja wina, sieciowe usługi winiarskie: francuskie a polskie modele szlaków wina, powiększanie oferty o wyroby z przydomowej serowni, przetwórstwo mięsa jako alternatywa produkcji w gospodarstwie, dobór gatunków i odmian owoców w sadzie i na plantacji na potrzeby drobnego przetwórstwa w gospodarstwie.</p>	szkolenie
2	Rolnictwo przyjazne	<p>Celem wydania publikacji będzie pokazanie praktycznego wymiaru realizowanych</p>	<p>Przedmiotem operacji jest wydanie broszury w nakładzie 300</p>	e-broszura broszura

	środowisku, a bezpieczeństwo żywnościowe	przedsięwzięć, zaprezentowanie „dobrych praktyk” oraz ułatwienie wiedzy z zakresu innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie przyjaznemu środowisku. Publikacja podniesie świadomość odbiorców w obszarze produkcji żywności wysokiej jakości, ochrony środowiska i bioróżnorodności, promocji produktów regionalnych, możliwości ich wytwarzania w gospodarstwie rolnym.	egzemplarzy oraz udostępnieniu jej w wersji online. Zakres tematyczny broszury będzie obejmował innowacyjne działania związane z ochroną środowiska m.in. wykorzystanie źródeł odnawialnych do produkcji energii w kierunku ochrony powietrza, gleb i wód, kształtowania krajobrazu, zapobiegania zmianom klimatu oraz ochrony zdrowia ludzi i zwierząt. Dystrybucja broszury w wersji drukowanej odbywać się będzie podczas wydarzeń organizowanych przez Ośrodek m.in. podczas stoisk informacyjno-promocyjnych, szkoleń, konferencji, broszura będzie stanowiła również materiał dydaktyczny dla uczestników wyjazdu studyjnego związanego z rolnictwem ekologicznym, natomiast wersja online będzie stale dostępna na stronie Opolskiego ODR www.oodr.pl oraz na stronie internetowej Sieci SIR www.sir.cdr.gov.pl .	
2	Wykorzystanie Odnawialnych źródeł energii w gospodarstwie rolnym	Celem szkolenia jest ułatwienie wymiany wiedzy pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w rozwoju obszarów wiejskich poprzez efektywną promocję innowacyjnych praktyk z zakresu odnawialnych źródeł energii oraz gospodarki niskoemisyjnej. Stworzenie możliwości wymiany doświadczeń z zakresu odnawialnych źródeł energii, zwiększenia udziału zainteresowanych stron we wdrażaniu inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Ważnym czynnikiem definiującym koszty w gospodarstwie rolnym jest zużycie energii. Nabycie wiedzy w zakresie poprawy efektywności energetycznej w gospodarstwach rolnych przyczynia się do obniżenia kosztów związanych z zużyciem energii w gospodarstwie rolnym, a także skutkuje zmniejszeniem oddziaływania gospodarstw rolnych na zmiany klimatu. Zastosowanie odnawialnych źródeł energii przyczynia się do poprawy stanu powietrza poprzez wdrażanie gospodarki niskoemisyjnej. Celem operacji jest również pozyskanie nowych partnerów Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich w województwie opolskim.	Przedmiotem operacji jest organizacja szkolenia wraz z wyjazdem studyjnym, którego celem będzie przedstawienie, zarówno w teorii, jak i w praktyce, wykorzystania odnawialnych źródeł energii, przyczyniających się do gospodarki niskoemisyjnej. Uczestnicy szkolenia będą mogli poznać doświadczenia z innych regionów Polski w temacie działań zmierzających do poprawy jakości powietrza poprzez zastosowanie odnawialnych źródeł energii, a co za tym idzie, do zmniejszenia kosztów gospodarstw rolnych.	Szkolenie z wyjazdem studyjnym
2	Energia odnawialna - oszczędność dla gospodarstwa rolnego i ochrona środowiska	Celem operacji jest poszerzenie wiedzy na temat pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł. Przedstawienie możliwości zastąpienia konwencjonalnych metod do poboru ciepła i energii elektrycznej poprzez zastosowanie metod niekonwencjonalnych takich jak słońce, woda, ziemia, powietrze.	Przedmiotem operacji jest zorganizowanie zagranicznego wyjazdu studyjnego, który pozwoli na zaobserwowanie innowacyjnych rozwiązań funkcjonujących u zagranicznych rolników i przedsiębiorców korzystających z odnawialnych źródeł energii. Zdobyta wiedza przez uczestników przyczyni się do obniżenia kosztów związanych z zużyciem energii w ich gospodarstwach (w tym domowych), przedsiębiorstwach, a także skutkować będzie zmniejszeniem oddziaływania	zagraniczny wyjazd studyjny informacje opublikowane w internecie

			gospodarstw na zmiany klimatu. Zaobserwowane praktyki opublikowane zostaną na stronie internetowej PODR jako dobry przykład takiego funkcjonowania.	
2	Podlaskie Partnerstwa Wodne	Celem operacji jest wsparcie współpracy oraz stworzenie sieci kontaktów między lokalnym społeczeństwem a instytucjami i urzędami, w zakresie gospodarki wodnej na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa. Istotne będzie wzajemne poznanie zakresów działania i potrzeb związanych z gospodarowaniem wodą członków LPW, diagnoza sytuacji w zakresie zarządzania zasobami wody pod kątem potrzeb rolnictwa i mieszkańców obszarów wiejskich powiatów województwa podlaskiego - analiza problemów oraz potencjalnych możliwości ich rozwiązania, upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie gospodarki wodnej i oszczędnego gospodarowania nią w rolnictwie i na obszarach wiejskich.	Przedmiotem operacji jest powołanie Lokalnych Partnerstw ds. Wody, obejmujących swym zasięgiem wszystkie powiaty województwa podlaskiego, w ramach operacji zostanie przeprowadzona wideokonferencja, na której zostanie omówiona sytuacja hydrologiczna terenu oraz zostaną opracowane wieloletnie plany wraz z listą inwestycji.	wideokonferencja wieloletni plan z listą inwestycji
2	Lokalne Partnerstwo ds. Wody (LPW)	Celem operacji jest zainicjowanie współpracy oraz stworzenie sieci kontaktów między lokalnym społeczeństwem a instytucjami i urzędami, w zakresie gospodarki wodnej na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa.	Przedmiotem operacji jest kontynuacja rozpoczętych w 2020 i 2021 r. działań związanych z tworzeniem Lokalnych Partnerstw ds. Wody. W ramach operacji przeprowadzone będą spotkania we wszystkich 31 powiatach województwa wielkopolskiego oraz trzy konferencje - dwie konferencje jednodniowe i jedna konferencja dwudniowa. W ramach działań informacyjno- edukacyjnych nagrany zostanie film (dostępny online na stronie internetowej WODR w Poznaniu) dotyczący dobrych praktyk w zakresie racjonalnego gospodarowania wodą na obszarach wiejskich. Zorganizowane zostaną również dwa dwudniowe krajowe wyjazdy studyjne z tematyki dobrych praktyk retencjonowania wód oraz cykl 8 szkoleń zewnętrznych online w zakresie racjonalnej gospodarki wodą w gospodarstwie rolnym.	spotkania stacjonarne/ online konferencja wyjazd studyjny film szkolenie zewnętrzne online
2	Rolnictwo przyszłości	Celem operacji jest nawiązanie wielopodmiotowej współpracy między jej uczestnikami. Wydarzenie ma za zadanie upowszechnić wprowadzane rozwiązania innowacyjne a także daje możliwość wymiany doświadczeń i budowanie zaufania między partnerami oraz innymi zainteresowanymi wdrażaniem innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie. Sieciowanie jest elementem wspierającym propagowanie innowacji w rolnictwie. Wektorami łączącymi naukę z rolnictwem będą prekursorzy innowacji z Wielkopolski	Przedmiotem operacji jest spotkanie informacyjne dla podmiotów realizujących projekty innowacyjne z Wielkopolski oraz osób, dla których przedstawione nowatorskie rozwiązanie stosowane w praktyce rolniczej będą inspiracją do wielopodmiotowej współpracy na rzecz poszukiwania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie i na obszarach wiejskich.	spotkanie
2	Chów i hodowla małych przeźuwaczy	Celem operacji jest transfer wiedzy z zakresu czynników genetycznych i środowiskowych wpływających na poziom produkcji małych	Przedmiotem operacji będą szkolenia połączone z pokazami dotyczące charakterystyki pokrojowej i	szkolenie połączone z pokazem

		<p>przeżuwaczy: owiec, kóz i alpak oraz warunkami ich utrzymania w dobrostanie i stosowanymi technologiami. Uczestnictwo w operacji ma być zachętą dla rolników i mieszkańców obszarów wiejskich do wprowadzania nowych kierunków działalności w gospodarstwie, które przyczynią się do podniesienia ich rentowności.</p>	<p>użytkowej owiec, kóz i alpak. W ramach pokazów omówiona zostanie tematyka czynników genetycznych i środowiskowych wpływających na poziom produkcji owiec, kóz i alpak, warunków technologicznych i środowiskowych utrzymania różnych gatunków małych przeżuwaczy; metod oceny okrywy włosowej różnych małych gatunków przeżuwaczy; tematyka dobrostanu zwierząt oraz opłacalności wprowadzania innowacyjnych kierunków rozwoju gospodarstwa na przykładzie małych przeżuwaczy. Przedmiotem operacji będzie również artykuł udostępniony na stronie internetowej Ośrodka.</p>	artykuł
2	<p>Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi w warunkach zmieniającego się klimatu. Wsparcie dla tworzenia Lokalnych Partnerstw ds. Wody (LPW)</p>	<p>Celem operacji jest tworzenie Partnerstw ds. wody oraz stworzenie sieci kontaktów między lokalnym społeczeństwem a instytucjami i urzędami, w zakresie gospodarki wodnej na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa. Operacja jest kontynuacją działań pilotażowego LPW w roku 2020 i włączeniem 8 powiatów w roku 2021. Tworzenie Partnerstw ds. Wody w roku 2022 obejmuje zasięgiem pozostałe 9 powiatów województwa zachodniopomorskiego. Diagnoza sytuacji w zakresie zarządzania zasobami wody pod kątem potrzeb rolnictwa i mieszkańców obszarów wiejskich danego powiatu - analiza problemów oraz potencjalnych możliwości ich rozwiązania, upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie gospodarki wodnej i oszczędnego gospodarowania nią w rolnictwie i na obszarach wiejskich.</p>	<p>Przedmiotem operacji jest organizacja spotkań w powiatach województwa zachodniopomorskiego celem stworzenia partnerstw ds. Wody. Zostanie wydana broszura dot. dobrych praktyk, która w wersji elektronicznej zostanie zamieszczona na stronie internetowej Zachodniopomorskiego ODR oraz Sieci SIR, w zakresie retencji wodnej w glebie oraz zostaną wykonane raporty diagnostyczne obrazujące potrzeby w zakresie nawadniania i stan infrastruktury melioracyjnej na terenie każdego powiatu.</p>	<p>spotkanie</p> <p>konferencja wyjazdowa</p> <p>raporty</p> <p>broszura</p>
2	<p>Innowacyjne pszczelarstwo</p>	<p>Celem operacji jest przedstawienie innowacji jakie można zastosować w pszczelarstwie. Zawód pszczelarza jest bardzo trudny ze względu na wymagania specjalistycznej wiedzy na temat pszczół, roślin miododajnych, ekonomii, przetwórstwa itd. Warto propagować tradycję pszczelarską wśród społeczeństwa, należy podnieść poziom wiedzy i świadomość osób zainteresowanych tematyką pszczelarską w zakresie aktualnych szans i problemów w pszczelarstwie. Skuteczne prowadzenie gospodarki pasiecznej wymaga szerokiego wachlarza umiejętności z dziedziny zarządzania i marketingu, ekonomii i prawa. Dodatkowo utrzymywanie i zwiększenie liczebności pasiek ma bezpośredni wpływ na środowisko, dlatego propagowania tematyki związanej z pszczelarstwem jest kontynuowane przez Ośrodek.</p>	<p>Przedmiotem operacji jest nakręcanie filmów instruktażowych, które będą kontynuacją filmów z cyklu jak zostać pszczelarzem.</p>	<p>film instruktażowy</p>
2	<p>Innowacyjne metody w hodowli bydła mlecznego</p>	<p>Celem operacji jest podniesienie poziomu wiedzy na temat nowoczesnych metod stosowanych w utrzymaniu i hodowli bydła mlecznego. Podczas wyjazdu szkoleniowego uczestnikom zostaną zaprezentowane gospodarstwa, które zajmują się hodowlą bydła mlecznego. Uczestnicy poznają również metody pozyskiwania mleka.</p>	<p>Przedmiotem operacji jest zorganizowanie krajowego wyjazdu szkoleniowego do gospodarstw zajmujących się głównie hodowlą bydła mlecznego. Podczas wyjazdu uczestnicy będą mieli okazję do poszerzenia swojej wiedzy na temat chowu bydła mlecznego. Wyjazd</p>	<p>wyjazd szkoleniowy</p>

		Spotkanie ze specjalistami pozwoli uczestnikom na poznanie metod i sposobów przygotowania zwierząt do wystaw czy targów. Dzięki spotkaniu zostaną nawiązane kontakty między uczestnikami wyjazdu a hodowcami i specjalistami, które w przyszłości będą płaszczyzną wymiany wiedzy w tym zakresie.	głównie skierowany jest do rolników, hodowców specjalistów zajmujących się produkcją zwierzęcą.	
2	Zwierzęta hodowlane - wybór ras i technologia wspierająca ich utrzymanie	Celem operacji jest podniesienie poziomu wiedzy na temat innowacyjnych rozwiązań w chowie i hodowli zwierząt gospodarskich oraz upowszechnianie doświadczeń w zakresie prowadzenia gospodarstw, pokazanie jak wdrażanie innowacyjnych technologii w produkcji zwierzęcej wpłynie na poprawę sytuacji ekonomicznej gospodarstw. Dodatkowo realizacja operacji w postaci konferencji umożliwi poznanie innowacyjnych i nowych technologii produkcji zwierzęcej oraz roli nauki w transferze wiedzy i innowacji. Wystawa stwarza możliwości spotkania się z innymi hodowcami, którzy podzielą się swoim doświadczeniem nabytym podczas własnych hodowli oraz umożliwi ona rolnikom zapoznanie się z różnego typu wiadomościami odnoszącymi się zarówno do doświadczeń technicznych, socjalnych czy prawnych.	Przedmiotem operacji jest zorganizowanie Wystawy Zwierząt Hodowlanych na terenie ZODR w Barzkowicach w trakcie XXXIV Targów Rolnych Agro Pomerania 2022, podczas której odbędzie się konferencja dotycząca innowacyjnych metod produkcji zwierzęcej w województwie zachodniopomorskim. Podczas udziału w konferencji uczestnicy zostaną zmotywowani do wdrażania innowacyjnych rozwiązań w produkcji zwierzęcej, które w efekcie będą skutkowały podniesieniem rentowności gospodarstw województwa zachodniopomorskiego. Uczestnicy wystawy będą mieli możliwość zapoznania się z problematyką związaną z produkcją zwierzęcą. Podczas wystawy zostaną zaprezentowane takie zwierzęta jak alpaki, bydło mleczne, bydło mięsne, drób.	wystawa konferencja
2	Uprawa winorośli szansą na poprawę dochodowości gospodarstw rolnych	Celem operacji jest podniesienie poziomu świadomości w zakresie nowoczesnej uprawy winorośli i produkcji wina. Operacji pozwoli na poznanie sposobów wprowadzania innowacyjności w uprawę winorośli i produkcję wina, które w przyszłości wpłyną na poprawę dochodowości gospodarstw. Dodatkowo realizacja filmu krótkometrażowego posłuży jako źródło wiedzy dla szerokiego grona odbiorców. Wyjazd szkoleniowy będzie okazją do nawiązania kontaktów, wymiany doświadczeń i zainteresowań.	Przedmiotem operacji jest zorganizowanie wyjazdu szkoleniowego, który zachęci osoby związane z uprawą winorośli do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań umożliwiających zwiększenie efektywności i dochodowości z gospodarstw. Aby dotrzeć do szerszego grona odbiorców z wyjazdu powstanie film krótkometrażowy który będzie dostępny na stronie ZODR w Barzkowicach.	wyjazd szkoleniowy film krótkometrażowy
2	Dobre przykłady w rolnictwie ekologicznym	Celem operacji jest podniesienie poziomu wiedzy z zakresu agrotechniki w rolnictwie ekologicznym oraz przetwórstwa produktów ekologicznych. Wiedza zdobyta na wyjeździe studyjnym pozwoli na usprawnienie produkcji we własnych gospodarstwach oraz na rozwiązywanie istniejących problemów związanych z produkcją ekologiczną. Poprzez dzielenie się doświadczeniem w zakresie przetwórstwa zachęcenie uczestników do podejmowania inicjatywy przetwarzania produktów we własnych gospodarstwach. Uczestnicy wyjazdu będą mieli możliwość nawiązania współpracy między uczestnikami wyjazdu oraz odwiedzanymi gospodarstwami.	Przedmiotem operacji jest 6-dniowy wyjazd studyjny na teren województwa lubelskiego i podkarpackiego z tematyki agrotechniki w rolnictwie ekologicznym oraz przetwórstwa produktów ekologicznych. Poszerzenie wiedzy uczestników z zakresu agrotechniki w rolnictwie ekologicznym odbędzie się dzięki wykładom przeprowadzonym przez pracowników IUNG w Puławach posiadających bogate zaplecze merytoryczne i doświadczenie w badaniach dotyczących rolnictwa ekologicznego. Realizacja operacji umożliwi zapoznanie uczestników z przetwórstwem produktów ekologicznych - dobre przykłady z województwa lubelskiego oraz podkarpackiego.	wyjazd studyjny
2				konferencja

	Gala Gospodarstw Demonstracyjnych	Celem operacji jest kontynuacja sieciowania wielkopolskich Gospodarstw Demonstracyjnych oraz wsparcie transferu wiedzy z nauki do praktyki. Konferencja umożliwi wymianę wiedzy, doświadczeń oraz innowacyjnych metod stosowanych we własnych gospodarstwach. Podczas spotkania przeprowadzone zostaną specjalistyczne wykłady związane z produkcją roślinną oraz zwierzęcą. Przekazane informacje przyczynią się do podniesienia poziomu wiedzy związanej z nowoczesną produkcją rolną. Konferencja ma charakter sieciujący - umożliwi znalezienie potencjalnych członków grup operacyjnych w ramach działania "Współpraca".	Przedmiotem operacji będzie dwudniowa konferencja zorganizowana dla właścicieli Gospodarstw Demonstracyjnych współpracujących z Wielkopolskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Poznaniu. Podczas konferencji przeprowadzone zostaną wykłady związane z produkcją roślinną oraz zwierzęcą. Gospodarstwa Demonstracyjne są narzędziem wspierającym transfer wiedzy i ułatwiają upowszechnienie dobrych praktyk rolniczych i produkcyjnych, w tym innowacyjnych rozwiązań.	
2	Lokalne Partnerstwo ds. Wody (LPW)	Celem operacji jest zainicjowanie współpracy oraz stworzenie sieci kontaktów między lokalnym społeczeństwem a instytucjami i urzędami, w zakresie gospodarki wodnej na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa.	Przedmiotem operacji jest kontynuacja rozpoczętych w 2020 i 2021 r. działań związanych z tworzeniem Lokalnych Partnerstw ds. Wody. W ramach operacji przeprowadzone będą spotkania we wszystkich 31 powiatach województwa wielkopolskiego oraz trzy konferencje - dwie konferencje jednodniowe i jedna konferencja dwudniowa. W ramach działań informacyjno- edukacyjnych nagrany zostanie film (dostępny online na stronie internetowej WODR w Poznaniu) dotyczący dobrych praktyk w zakresie racjonalnego gospodarowania wodą na obszarach wiejskich. Zorganizowane zostaną również dwa dwudniowe krajowe wyjazdy studyjne z tematyki dobrych praktyk retencjonowania wód oraz cykl 8 szkoleń zewnętrznych online w zakresie racjonalnej gospodarki wodą w gospodarstwie rolnym.	spotkania stacjonarne/ online konferencja wyjazd studyjny film szkolenie zewnętrzne online

Źródło: Plany operacyjne KSOW